

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra psychologie

Bakalářská práce

**Minoritní obyvatelstvo Albánců a Srbů v Černé Hoře,
jejich kulturní a etnické cítění a separatismus**

Tereza Wagnerová

© 2017 ČZU v Praze

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Tereza Wagnerová

Hospodářská a kulturní studia

Název práce

Minoritní obyvatelstvo Albánců a Srbů v Černé Hoře, jejich kulturní a etnické cítění a separatismus

Název anglicky

The minority population of Albanians and Serbs in Montenegro, their cultural and ethnic sentiments and separatism

Cíle práce

Hlavním cílem práce je dát na základě terénního výzkumu a sekundárních údajů v relevantní literatuře odpověď na výzkumnou otázku a podotázky:

Jaká je podoba kulturního a etnického cítění Albánců a Srbů žijících v Černé Hoře?

K bližšímu prozkoumání a pochopení dané problematiky byly zvoleny tyto podotázky:

- Jakou podobu mají kulturní zvyklosti a tradice Albánců a Srbů?
- Udržují si Albánci a Srbové nadále své kulturní zvyklosti a tradice na území Černé Hory a v jaké podobě?
- Považují Albánci a Srbové tento stát za liberální z hlediska respektování kulturních odlišností?
- Objevují se v Černé Hoře separatistické tendence ze strany albánské a srbské menšiny?

Metodika

Práce bude vycházet především z výsledků střednědobého terénního výzkumu a materiálu získaného z lokalit v Černé Hoře, kde žijí Albánci a Srbové jako národnostní menšina. Důraz bude kladen především na kvalitativní metody navazující na sekundární (hlavně statistické) údaje.

Předpokládaný harmonogram:

červenec 2015 (1. ročník) – první část terénního výzkumu v příslušné lokalitě

září až červen (2. ročník) – zpracovávání výsledků terénního výzkumu, zpracování tématické literatury, příprava druhé fáze výzkumu

červenec (srpen) (2. ročník) – druhá část terénního výzkumu v příslušné lokalitě

do listopadu (3. ročník) – zpracovávání výsledků 2. části terénního výzkumu

listopad / prosinec (3. ročník) – předložení první verze práce

březen 2017 – odevzdání finální verze práce

Doporučený rozsah práce

cca 50 stran

Klíčová slova

Černá Hora, Albánci, Srbové, Černohorci, kultura, etnické cítění, separatismus

Doporučené zdroje informací

- BOGA, C. – WOLFF, S. Albanians in Montenegro: Waiting for Godot?. ILLYRIA, Vol. 12, No. 13. [online]. © 2011
- CALHOUN, SC. Montenegro's Tribal Legacy. Military Review, Vol. 80, No. 4. 32. ISSN: 00264148. [online]. © 2000
- DZANKIC, J. Citizenship between the 'image of the nation' and 'the image of politics': the case of Montenegro. Journal of Southeast European & Black Sea Studies, Vol. 14, No. 1. ISSN: 14683857. [online]. © 2014
- DZANKIC, J. Cutting the mists of the Black Mountain: Cleavages in Montenegro's divide over statehood and identity. Nationalities Papers, Vol. 41, No. 3. ISSN: 00905992. [online]. © 2013
- HROCH, M. *Národy nejsou dílem náhody : příčiny a předpoklady utváření moderních evropských národů*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2009. ISBN 978-80-7419-010-0.
- MARKUS, J. – BLÁHA, V. – GELLNER, E. A. *Národy a nacionalismus*. Praha: Josef Hříbal, 1993. ISBN 80-900892-9-1.
- SZÉKELY, I. G. – HORVÁTH, I. Diversity recognition and minority representation in Central and Southeast Europe: a comparative analysis. Nationalities Papers: The Journal of Nationalism and Ethnicity. Cluj, Romania: Romanian Institute for Research on National Minorities. ISSN 1465-3923 [online]. © 2014.
- ŠATAVA, L. *Jazyk a identita etnických menšin : možnosti zachování a revitalizace*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2009. ISBN 978-80-86429-83-0.
-

Předběžný termín obhajoby

2016/17 LS – PEF

Vedoucí práce

doc. PhDr. Ing. Petr Kokaisl, Ph.D.

Garantující pracoviště

Katedra psychologie

Elektronicky schváleno dne 9. 2. 2017

PhDr. Pavla Rymešová, Ph.D.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 20. 2. 2017

Ing. Martin Pelikán, Ph.D.

Děkan

V Praze dne 11. 03. 2017

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci "Minoritní obyvatelstvo Albánců a Srbů v Černé Hoře, jejich kulturní a etnické cítění a separatismus" jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího bakalářské práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu použitých zdrojů na konci práce. Jako autorka uvedené bakalářské práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušil autorská práva třetích osob.

V Praze dne 13.3.2017

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala vedoucímu této práce doc. Ing. PhDr. Petru Kokaislovi, Ph.D. za jeho cenné rady při psaní této bakalářské práce a zejména za možnost zúčastnění se projektu Pestrá Evropa, na jehož základě tato práce vznikla.

Dále bych ráda poděkovala všem respondentům, kteří byli ochotni poskytnout své informace, bez nichž by práce nemohla vzniknout, a za jejich přátelskost a otevřenost.

A velice chci poděkovat mé rodině (zejména mámě a sestře) a přátelům, kteří mě celý život podporovali a motivovali.

Minoritní obyvatelstvo Albánců a Srbů v Černé Hoře, jejich kulturní a etnické cítění a separatismus

Souhrn

Bakalářská práce se zabývá Albánci a Srby v Černé Hoře z hlediska jejich kultury, etnické identity a snah se vymezit v rámci černoohorské společnosti. V tomto směru jsou popsána specifika jednotlivých etnik jak z kulturního, náboženského tak i etnického hlediska. V práci jsou jednotlivá témata podložena historickými souvislostmi a je tedy věnována značná pozornost historickému kontextu (vývoji Balkánu z pohledu Černé Hory).

Práce je rozdělena na část teoretickou a praktickou. V teoretické se definují pojmy, které jsou pro tuto práci klíčové. V textu jsou nastíněny různé úhly pohledů na pojmy etnikum (etnicita) a národ a jak byla etnicita vnímána v jugoslávské federaci.

Praktická část se zabývá historií Černé Hory a důležitými novodobými událostmi – vytvořením socialistické Jugoslávie po druhé světové válce, rozpadem Jugoslávie v devadesátých letech a referendem o nezávislost. Na to volně navazuje aktuální politická situace a etnické složení obyvatel s jejich charakteristikami. V práci je necháván prostor pro vyjádření se respondentů k různým tématům.

Klíčová slova: Černá Hora, Albánci, Srbové, Černohorci, kultura, etnické cítění, separatismus

The minority population of Albanians and Serbs in Montenegro, their cultural and ethnic sentiments and separatism

Summary

This bachelor's thesis concerns Albanian and Serbian minorities in Montenegro and their cultural and identity struggle in the Montenegrin society. The specifics of each respective ethnic are described from cultural, religious and ethnic viewpoints. Considerable attention is paid to the historical context – the development of the Balkans from the Montenegrin perspective.

The work is divided into a theoretical and a practical part. In the theoretical part, the key terms are defined. Moreover, the Yugoslavian interpretations of the terms ethnicity and nation are described.

The practical part focuses on the history of Montenegro, particularly in the 20th century – the formation of socialist Yugoslavia after the Second World War, its dissolution in the 1990s and the Montenegrin independence referendum. This is followed by a survey of the current political situation and demographics. The work is supplemented by interviews where appropriate.

Keywords: Montenegro, Albanians, Serbs, Montenegrins, Culture, Ethnic sentiments, Separatism

Obsah

Seznam obrázků, tabulek a grafů	9
1. Úvod	10
2. Cíl práce a metodika.....	12
2.1. Cíl práce.....	12
2.2. Metodika.....	13
2.2.1. Respondenti	15
3. Literární rešerše.....	20
4. Teoretická východiska	23
4.1. Definování pojmů národ a etnikum.....	23
1.1.1 Státní příslušnost	26
4.2. Vnímání etnicity v bývalé Jugoslávii	27
4.3. Vymezení kultury.....	28
5. Praktická část.....	30
5.1. Dějiny Černé Hory	30
5.1.1. Počátky černoohorské historie	30
5.1.2. V období Osmanské říše.....	31
5.1.3. Kníže Nikola	33
5.1.4. První světová válka a vznik Království Srbů, Chorvatů a Slovinců	34
5.1.5. Socialistická federace Jugoslávie.....	34
5.1.6. Referendum o nezávislosti Černé Hory.....	35
5.2. Politická situace v Černé Hoře.....	36
5.3. Náboženství	37
5.4. Etnické složení obyvatelstva.....	38
1.1.2 Albánci v Černé Hoře.....	42
5.4.1. Srbové v Černé Hoře.....	46
6. Závěr	50
7. Seznam použitých zdrojů	53

Seznam obrázků, tabulek a grafů

Obrázek 1 - Etnika v Černé Hoře.....	19
Tabulka 1 - Seznam respondentů	16
Graf 1 - Náboženské rozdělení obyvatelstva	37
Graf 2 - Etnické složení obyvatelstva.....	40
Graf 3 - Počet Srbů a ČernoHorců na území Černé Hory 1909-2003.....	47

1. Úvod

Černá Hora je malý a mladý stát na Balkánském poloostrově. Jeho suverenita byla přijata až v roce 2006 na základě proběhnutí referenda o výstupu z federace Srbska a Černé Hory. Hranice pro odstup byla nastavená na 55 %, což bylo překonáno pouze o půl procenta a Černá Hora se stala nezávislým státem.

Novodobá historie Černé Hory je zkoumána zejména proto, že byla součástí federativní republiky Jugoslávie, jejíž bouřlivý rozpad si získal pozornost většiny světových médií, včetně českých. Ale o její starší historii je v české literatuře psáno nedostačujícím způsobem.

Na Balkáně představovala v historii nejmenší stát (když nehovoříme o autonomních oblastech), který sousedil s velkými státy (Srbsko, Osmanská říše, Bosna a Hercegovina i Chorvatsko), které přitahovaly více pozornosti.

Proto není divu, že se mnoho českých autorů nad Černou Horou příliš nepozastavovalo, a ještě méně nad společností, která tvoří tuto zemi.¹

Černohorci sami sebe považují z hlediska historie a kulturních podobností za srbské etnikum se specifickou černoorskou identitou. K srbskému národu měli vždy blízko a chtěli s ním spolupracovat a udržovat pevné a přátelské vztahy (i co se týče federace), ale chtěli též vystupovat rovnocenně se Srbskem. Udržet si svoji integritu a nezávislost a nebýt pohlceni Srbskem, které se právě spíše snažilo sjednotit oblasti s etnickým původem srbských Slovanů, kteří se nacházeli v Srbsku, Černé Hoře a Bosně a Hercegovině.

Černá Hora je ale jednoznačně multikulturním státem, jehož majorita nečítá ani polovinu černoorské populace (aktuálně je to zhruba 46 %). Minoritními etniky na tomto území jsou Srbové, Bosňáci, Albánci, Chorvati a další.

Do této práce byli vybráni Albánci a Srbové žijící v Černé Hoře. Hlavními důvody jsou za 1. omezené množství příslušné literatury v českém jazyce, za 2. ráda bych čtenáře seznámila s rozdílností vybraných etnik.

¹ Cizojazyčná literatura je v tomto směru o poznání bohatší. Zejména v anglické a srbské se navíc vydávají díla od autorů, které z této oblasti přímo pocházejí. Poskytují proto pravdivější a podrobnější obraz o problematikách těchto zemí.

Podobnost mezi ČernoHORCI a Srby je nejen jazyková (oba národy mluví de facto jedním jazykem, přičemž černoHORŠtinu lze nazvat dialektem srbštiny), ale i kulturní. Srbsko v minulosti projevovalo snahy o sjednocení obou států a nesouhlasilo s referendem, na rozdíl od Albánců.

Albánie byla součástí Osmanské říše, se kterou Černá Hora po staletí bojovala. U některých Albánců se dodnes projevuje tzv. *iredentismus* (snaha sjednotit Albánii do tzv. Velké Albánie, jejíž součástí by byla Albánie a okolní oblasti, které obývají mj. i Albánci. Konkrétně se jedná o část Makedonie, Srbska, Řecka, jih Černé Hory a celé Kosovo.

Na této problematice mě především zaujalo, jak rozdílné mohou být minoritní skupiny v tak malém státě, jakým je Černá Hora. Z těchto důvodů jsem se rozhodla i toto téma zpracovat jako bakalářskou práci a zvýšit tak povědomí o této zemi.

2. Cíl práce a metodika

2.1. Cíl práce

Cílem této práce je na základě terénního výzkumu a relevantní literatury zodpovězení hlavní výzkumné otázky: **Jaká je podoba kulturního a etnického cítění Albánců a Srbů žijících v Černé Hoře?**

K rozčlenění tohoto tématu a jeho detailnímu prozkoumání budou sloužit následující podotázky:

- Jakou podobu mají kulturní zvyklosti a tradice Albánců a Srbů v Černé Hoře?
- Udržují si Albánci a Srbové nadále své kulturní zvyklosti a tradice na území Černé Hory a v jaké podobě?
- Považují Albánci a Srbové tento stát za liberální z hlediska respektování kulturních odlišností?
- Objevují se v Černé Hoře separatistické tendence ze strany albánské a srbské menšiny?

V první části budou definovány pojmy, které jsou klíčové pro tuto problematiku a její správné pochopení. V textu jsou nastíněny různé úhly pohledů na pojmy etnicita a etnikum, se specifikací Černé Hory. Dále pak, jak na etnicitu bylo pohlíženo během období, kdy byla Černá Hora součástí Jugoslávie a jak je na ní pohlíženo v současnosti.

V druhé části je cílem popsat etnika a jejich specifika. V této kapitole je i popsáno celkové složení společnosti, jak z hlediska etnického, tak i náboženského. V rámci politiky je potřeba se zaměřit na politické strany, které hájí zájmy etnických menšin v Černé Hoře a s tím i na základě výpovědí respondentů, vyhodnotit příznivost či nepříznivost situace v Černé Hoře. Tato práce si dává za cíl, zejména na základě odpovědí od respondentů, zjistit, jestli se u zkoumaných etnik nevyskytují separatistické tendence, příp. jakým způsobem se projevují, jak jsou silné a do jaké míry mají vliv na politiku státu.

2.2. Metodika

Tato práce vznikla po zúčastnění se projektu Pestrá Evropa, který je poskytován studentům Provozně ekonomické fakulty v rámci ČZU.

V této práci byly použity kvalitativní i kvantitativní metody sběru dat.

V první (přípravné) fázi bylo potřeba se seznámit s problematikou na teoretické úrovni. Načetla jsem tedy příslušnou literaturu, ve které bylo výzkumné téma popisováno, a byly zde uvedeny základní informace. Šlo zejména o historické souvislosti a komplexnější náhled na danou oblast a společnost. Z těchto zdrojů lze velmi dobře získat užitečné rady a tipy, možnosti, jak na zkoumanou problematiku pohlížet, čeho se vyvarovat a naopak, čemu věnovat zvýšenou pozornost.

Při přípravě byla využita i statistická data, jež sloužila zejména k zorientování se v jednotlivých etnikách žijících v Černé Hoře a k jejich následnému souhrnu, který obsahuje mj. i přehled náboženského vyznání u jednotlivých částí populace. Na základě toho bylo posléze možné najít první souvislosti a naplánovat trasu terénního výzkumu.

Střednědobý terénní výzkum a materiály získané z navštívených lokalit jsou nejdůležitější částí tohoto výzkumu.

Terénní výzkum je metoda, která jde popsat jako „*získávání etnografických dat při nezprostředkovaném kontaktu se zkoumanou komunitou*“ (Soukup 2014, s.78) Nezprostředkovaný kontakt je největší výhodou této metody zaručující autentičnost. Riziko pak představuje možný kulturní šok či jazyková bariéra a další rizika spojená s výjezdem do zahraničí.

Martin Soukup ve své publikaci *Terénní výzkum v sociální a kulturní antropologii* rozděluje terénní výzkum do šesti etap, které byly dodržovány i při psaní této práce:

- Stanovení výzkumné otázky a určení lokality
- Určení zdrojů etnografických dat a postup jejich získávání
- Příprava na terénní výzkum
- Pobyt v terénu a sběr etnografických dat
- Postup při analýze a interpretaci dat
- Zveřejnění výsledků

Terénní výzkum proběhl v září 2015 a v srpnu 2016. V případě terénního výzkumu je vždy lepší se do zkoumané lokality alespoň dvakrát či vícekrát podívat.

Eliminují se tím první dojmy, které člověk získá z nově navštívené oblasti, a které mohou zkreslovat reálný obraz dané kultury či společnosti.

Při terénním výzkumu byly navštíveny zejména oblasti s koncentrovanějším výskytem zkoumaných etnik. Důležitá data a informace byly nasbírány hlavně ze zjevného i skrytého pozorování a z polostrukturovaných rozhovorů.

Polostrukturovaný rozhovor představuje podle Jana Hendla seznam otázek, jenž je třeba v rámci zkoumané problematiky probrat. Zajišťuje, že se dostane řeč na všechna témata a zároveň mu zůstává volnost ve formulaci otázek podle situace (Hendl, 2005).

Polostrukturovaný rozhovor probíhal v anglickém jazyce, kterým mluví zejména mladá generace. Starší generace ovládala pouze černohorštinu případně albánštinu. V průběhu pobytu v Černé Hoře bylo zjištěno, že se starší generací, s kterou byly vedeny rozhovory, v tomto případě je možné mluvit i česky s tím, že respondent odpovídal černohorštinou. Na základě toho, že se jedná o dva slovanské jazyky a existuje určitá podobnost některých slov, tak bylo možné s respondenty v krátkých a nekomplikovaných větách mluvit takto.

V Černé Hoře byla pozornost soustředěna také na instituce jako knihovna, etnografické centrum, muzeum či návštěvy historických památek. Respondenti reflektovali aktuální situaci a náladu v Černé Hoře a popisovali a vysvětlovali jejich etnické cítění a kulturní základy. Historicko-naučné instituce pomáhaly ve zorientování se v historickém kontextu a proměně dané oblasti z hlediska architektury, módy a vlivů, které do těchto míst proudily.

Po příjezdu z Černé Hory byly sepsány všechny poznatky nasbírané v terénu. Následně proběhlo zkompletování všeho, co bylo do té doby zjištěno. I přes informování se z literatury, rozhovory s respondenty a návštěvy kulturních a historických institucí bylo shledáno, že ještě některé informace je potřeba si nechat ověřit u několika Černohorců a doptat se jich na fakta, která nebyla diskutována, i když byla ve výsledku potřebná.

Po sepsání otázek proběhlo další kontaktování respondentů – zejména přes sociální síť. Toto pomohlo na danou situaci v Černé Hoře pohlížet objektivně (protože respondenti patřili do různých etnických skupin a žili v různých oblastech Černé Hory) a hlavně si vytvořit komplexní představu o dané problematice a pochopit kontext. Průběžné výsledky z cest byly již zveřejňovány na webových stránkách oboru Hospodářská a

kulturní studia Provozně ekonomické fakulty České zemědělské univerzity a na stránkách *Pestré Evropy*.²

Tento postup byl téměř stejný u obou terénních výzkumů a ukázal se být velmi efektivním.

2.2.1. Respondenti

Výpovědi respondentů ať už v přímo v Černé Hoře či přes elektronickou poštu byly pro tuto práci klíčové. Otázky na etnicitu jsou v této oblasti velmi citlivé téma, a tedy mnohdy respondenti odpovídali značně citově zabarvenými frázemi a větami. Na druhou stranu z těchto výpovědí šlo poměrně jednoznačně určit jejich pohled na danou problematiku.

V této kapitole následuje tabulka se jmény a pasportizačními údaji respondentů a zhruba seznámení se s některými z jejich názorů na otázky týkající se etnicity, politiky v Černé Hoře a jak vnímají etnika Albánců a Srbů v tomto státě. Níže je připojena mapa Černé Hory, aby čtenář této práce měl představu o geografickém rozložení měst a regionech, ze kterých respondenti pochází a největšího výskytu jednotlivých etnik.

Níže tabulka s abecedně sepsanými respondenty ukazuje, že výpovědi byli ochotni poskytnout převážně mladší jedinci (obecně jedinci pod padesát let). Rozhovor byl veden i se staršími jedinci, ale z rizika špatného porozumění nebyli zařazeni mezi respondenty. Jak již bylo řečeno, rozhovory byly vedeny převážně v anglickém jazyce, kterou starší generace příliš neovládá, což také mělo za následek toto věkové složení respondentů.

² Lze dohledat na webových stránkách: *Pestrá Evropa*: pestraevropa.hks.re a na stránkách oboru Hospodářská a kulturní studia: wiki.hks.re

JMÉNO	VĚK	ETNICKÁ PŘÍSLUŠNOSTI	MĚSTO
Aleksandar	31 let	Albánec	Podgorica
Ammar	20 let	Albánec	Ulcinj
Ardita	41 let	Albánka	Ulcinj
Dita	24 let	Albánka	Plav
Jelena	31 let	Srbka	Nikšić
Kristina	37 let	Srbka	Bijelo Polje
Marco	21 let	Srb	Nikšić
Matthias	31 let	Srb	Berane
Milan	26 let	Srb	Nikšić
Milos	25 let	Srb	Nikšić
Mino	27 let	Srb	Nikšić
Mladen	30 let	Srb	Bijelo Polje
Natasa	33 let	Srbka	Tivat
Nenad	44 let	Srb	Kotor
Nikola	22 let	Srb	Nikšić
Petar	23 let	Srb	Nikšić
Roza	25 let	Albánka	Podgorica
Slavisa	42 let	Srb	Bijelo Polje
Toni	26 let	Albánec	Plav
Vidak	30 let	Srb	Nikšić
Visar	38 let	Albánec	Ulcinj

Tabulka 1 - Seznam respondentů

Zdroj: Vlastní zpracování

Student **Ammar** si myslí, že Černá Hora přímo nepodporuje menšiny na svém území, ale akceptuje je. Těž potvrdil, že Albánci chtějí sjednocení s ostatními oblastmi

obývané Albánci a Srbové chtějí opět spojit Černou Horu se Srbskem a vytvořit s Ruskem silně spolupracující stát.

Nejdůležitějším respondentem byla **Ardita**, s kterou byl rozhovor veden vícekrát a poskytla velice cenné informace. Ardita je knihovnicí v Ulcinji a je Albánka. Podle ní je vědomí, že je Albánka, nejdůležitější. Náboženství ani místo, kde žijete prý není tak podstatné. Ardita a její rodina jsou velice hrdí na to, že jsou Albánci.

Jelena žije v Nikšići, ale pochází ze Sarajeva. Zastává názor, že jsou zde stále patrné následky války, zvláště se projevující v etnickém napětí a že někteří Černohorci se rádi nazývají Srby z historických důvodů.

Matthias je srbský fotograf žijící v Berane. Nevidí žádný větší problém mezi jednotlivými etniky. Srbové více než Albánci ukazují své náboženské vyznání a mívají různé ortodoxní symboly doma, v autě i třeba na zahradě. Nicméně jak Albánci, tak Srbové rádi vyvěšují vlajky států, ke kterým se hlásí. Černohorci tolik nevyvěšují vlajky Černé Hory (možná jenom v Cetinje). V některých oblastech se lidé (zejména Albánci) trochu jinak oblékají a ženy nosí šátky na hlavě a muži si nechávají narůst vousy.

Respondent **Mino** pokládá za majoritu v této zemi Černohorce dohromady se Srby a jako minority ostatní etnika.

Majitel kavárny **Mladen** má pocit, že etnika nejvíce rozděluje politika a politici obecně. Že sice spousta lidí má v živé paměti Jugoslávii a její rozpad a válku a cítí křivdu či hněv, ale že nejsou kvůli tomu větší konflikty v zemi. Větší vinu vidí právě v černohorské politice, která podle něj rozdmýchává tyto jinak často latentní negativní pocity.

Pedagožka na základní škole **Natasa** v rozhovoru pověděla, že si myslí, že všechny minority v Černé Hoře jsou si už velice podobné. Jediná menšina, která se nějakým způsobem vyčleňuje, je podle Natasy právě ta albánská. Odůvodňuje to tím, že Albánci jako jediní nebyli součástí Jugoslávie. Albánie má zcela jinou historickou, kulturní a politickou situaci vznikající pod islámskou kulturou. Natasa se domnívá, že celkově Balkán je značně konzervativní a že postoj menšinám zde není tak dobrý.

Student filologie **Nikola** vyjádřil svůj názor, že Albánci mají v oblasti, kde žijí, více privilegií než „si zaslouží“. Že mají vlastní školy a velkou míru svobody projevu svého etnického cítění jako například zpívání albánské hymny a vyvěšování albánských vlajek na školách, což je podle něj zakázáno. Někteří Srbové na druhou stranu nemají rádi

Černohorce kvůli odhlasované samostatnosti z roku 2006.³ Podle Nikoly jsou jak Černohorci, tak Srbové velcí patrioti.

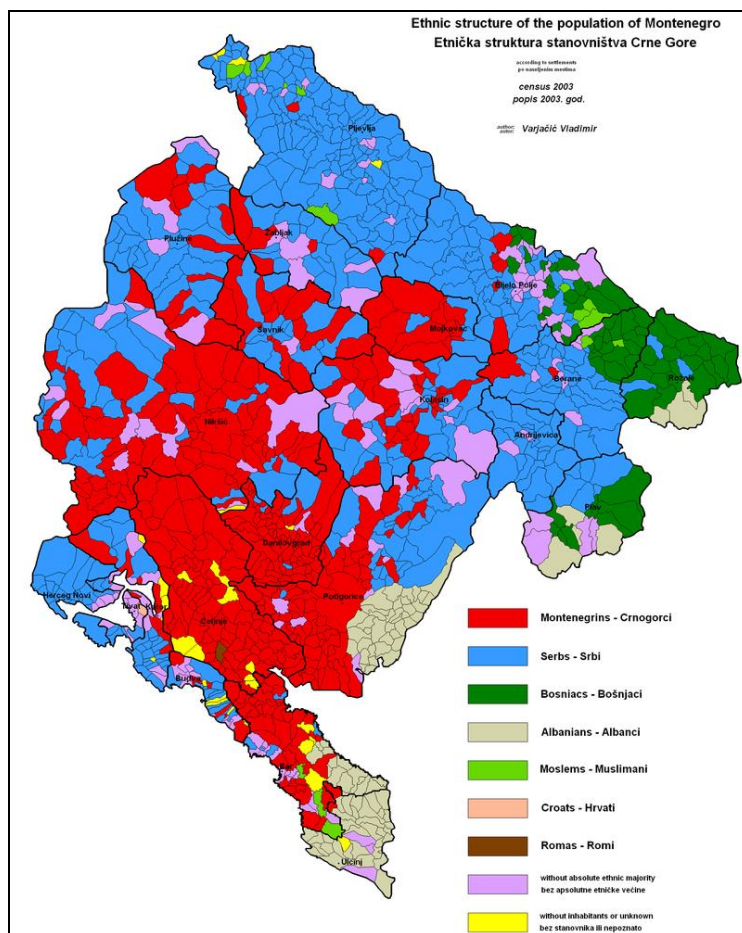
Respondenti se prakticky jednoznačně shodli, že nejsou spokojeni s politikou Černé Hory. Trápí je nezaměstnanost, korupce, chudoba v severní části země a že mají pocit, že politika zasahuje do všech odvětví a aspektů veřejného života. Respondentka **Roza** prohlásila, že situace, kdy je jedna politická strana u moci přes dvacet let, není rozhodně v pořádku.

Co se týče menšin, převládal zde názor, že albánská menšina chce připojit oblast, kde žije (což je hlavně v okolí hranic Černé Hory s Albánií na východní straně země) k Albánii. Srbové v Černé Hoře usilují naproti tomu o znovu připojení Srbska a Černé Hory a někteří ani neuznávají Černou Horu jako samostatný stát.

Kromě těchto snah jinak nepanuje významné napětí mezi jednotlivými etniky ať už z náboženského či etnického hlediska.

Pro větší orientaci v určování výskytu jednotlivých etnik je zde přiložena mapa barevně zvýrazňující oblasti, kde se nejpočetnější etnika v Černé Hoře nacházejí.

³ V roce 2006 se uskutečnilo referendum, ve kterém se odhlasovala samostatnost Černé Hory a tím skončil poslední státní útvar, který zbyl po Jugoslávii – federace Srbska a Černé Hory.

Obrázek 1 - Etnika v Černé Hoře

Zdroj: https://en.wikipedia.org/wiki/Demographics_of_Montenegro#/media/File:Montenegroetno03.png

Jak je možné vidět na obrázku etnik v Černé Hoře, Albánci jsou zejména u hranic s Albánií na východní straně země v oblasti Plavu, Podgorice a Ulcinji. Černohorci se koncentrují v regionu Cetinje, v Podgorici, Danilovgradu, v severnějších částech a v Nikšići. Srbové se nacházejí téměř v každé oblasti Černé Hory, ale jejich největší počet je pod hranicemi se Srbskem na severu a ve východnější části země.

3. Literární rešerše

Leoš Šatava se v díle „*Jazyk a identita etnických menšin*“ zabývá etnicitou. Snaží se ji definovat, vyjmenovává její koncepce („Bud’ – anebo“, „Nejen – ale i“), zmiňuje primordialistickou a konstruktivistickou teorii a etnický separatismus. Dále se soustřeďuje převážně na význam a důležitost jazyka u etnických menšin a vysvětluje podstatu jejich zachování a způsoby, jak tohoto zachování dosáhnout. Na konci vyjmenovává příklady modelů (kulturní model, kulturní model s politickým příděchem, kulturně – politický model, politicko – kulturní model), jež zajistily úspěšnou jazykovou revitalizaci. Zajímavostí bezesporu je, že tato publikace vyšla nejdříve v lužické srbštině a pak byla přeložena do češtiny.

Národy a nacionalismem se v publikaci „*Národy nejsou dílem náhody*“ věnuje Miroslav Hroch. V této knize je kladena největší pozornost na vznik národa, jeho úloha v historii a aktuální podoby národa. Konstruování národa a úloha jeho dějin a mýtů. Dále se zaměřuje na to, co může přispět k posílení národnostního citění.

Ve studii „*Montenegro's tribal legacy*“ z roku 2000 major Steven C. Calhoun popisuje kmeny, které existovaly dříve v Černé Hoře a poznamenává, že i v dnešní době, kdy už černohorská společnost není vnímána jako kmenová, lze vidět (i nepřímé) vazby lidí na regiony z kterých pochází. Převážně jde o názory a různé sympatie a antipatie, které mají obvykle spojitost s politikou. Například se to týkalo setrvání v unii se Srbskem a zvolením pro-reformního prezidenta Mila Djukanoviće.

V Černé Hoře bylo třicet až čtyřicet kmenů a každý kmen byl vázán k určité části území. Calhoun vysvětluje, že jelikož černohorská společnost již nefunguje na základě kmenového společenství, už je rozdílnost čistě názorová a projevuje se to nanejvýš ve výsledku voleb. Černohorci vědí, že na jejich území bylo toto uspořádání, ale mnoho z nich by se nedokázalo do žádného z těchto regionů již zařadit, nicméně je nutno tento fakt brát v potaz při studiu černohorské společnosti a vazeb v ní vytvořených.

Nutno též dodat, že tato studie byla napsaná v srpnu 2000, tedy rok po operaci Spojenecká síla, kdy byla použita vojenská síla NATO ve válce o Kosovo, a šest let před zvolenou nezávislostí Černé Hory na Srbsku. Polemika autora ohledně budoucnosti Černé Hory a popis situace v té době v zemi je velice zajímavá. Obává se rozpadu země opět na jednotlivé kmeny či vývoje obdobného tomu v severní Albánii.⁴

Ve studii „*Citizenship between the 'image of the nation' and 'image of politics': the case of Montenegro*“ Jelena Dzankic probírá černohorskou identitu. Sleduje vývoj novodobé černohorské politiky a její vliv na utváření a proměnu etnického cítění – zejména Srbů a Černohorců. Podle Dzankic byl jeden z hlavních podnětů k černohorskému nacionalismu snaha vymezit se vůči Bělehradu za vlády Demokratické strany socialistů (Demokratska partija pocijalista – DPS), jejíž členem je i dnes Milo Djukanović. Tato strana je přetransformovanou stranou Svazu komunistů Černé Hory, která byla za nepluralitního systému bývalé Jugoslávie jedinou povolenou stranou. Dnes má Černá Hora pluralitní systém, nicméně DPS stojí již přes dvacet pět let v čele státu. To je jedno z témat, které Dzankic ve své studii probírá. Nejvíce se věnuje ale pojetí „černohorská identita“ a národnostní cítění v tomto státě. Jak je již v názvu zmíněno, rozděluje občanství podle *obrazu národa a obrazu politiky*. Vysvětluje, že v post-jugoslávských státech se národní identita odvozuje podle země, ve které se lidé narodili, tradic, náboženství, jazyka a podobně. V Černé Hoře se národní cítění nejvíce projevilo ve vyhrazení se vůči Srbsku. Podle Dzankic je identita Černohorců velice politickou záležitostí a spadá tedy do „*image of politics*“.

Další prací Jeleny Dzankic zabývající se touto tematikou je: „*Cutting the mists of the Black Mountain: Cleavages in Montenegro's divide over statehood and identity*“, kde se zkoumá zejména politické prostředí v Černé Hoře a zásadní momenty, které měly vliv na stranický systém v této zemi a na státnost. Zkoumané události jsou například rok 1989, kdy se udála antibyrokratická revoluce (též nazývaná „*jogurtová revoluce*“), rok 1997, kdy došlo k rozštěpení DPS, pád Milošovićovi vlády v roce 2000 a rok 2006, který znamenal nezávislost Černé Hory. De facto od roku 1997 se společnost rozdělila na dva

⁴ Zmiňuje, že vláda v té době neměla (a ani nyní zcela nemá) kontrolu nad severní částí Albánie. Že jsou tam stále běžné krevní msty a že město Shkoder má v tomto směru jednu z nejhorších reputací.

tábory – tábor pro setrvání v unii se Srbskem a tábor pro nezávislost Černé Hory, což vyvrcholilo referendem.

Doktor Michal Mochťak, jenž působí na Masarykově univerzitě v Brně, ve studii *“Democratization and electoral violence in post – communism: Study of Montenegro“* částečně navazuje na Jelenu Dzankic a zkoumá volební násilí v Černé Hoře. Sleduje rozdíly v politice před a po roce 1997, což byl jeden z nejdůležitějších roků novodobé historie Černé Hory. Před rokem 1997 byl prezidentem Momir Bulatović, který, podle Mochťaka, vedl zemi „tradičnějším“ způsobem (tradičnějším ve smyslu pro danou situaci a region, kde existovala komunistická Jugoslávie a následně federace Srbska a Černé Hory, během které stál v čele Srbska Slobodan Milošević). Bulatoviće porazil ve volbách v roce 1997 Milo Đukanović a změnil zcela směr politického směřování v Černé Hoře. Jeho prezidentování bylo plné reforem a vazby se začaly tvořit se Západem a začala též snaha o úplnou nezávislost Černé Hory.

Práva menšin ve střední a jihovýchodní Evropě popisují ve své studii István Gergő Székely a István Horváth. Práce s názvem *„Diversity recognition and minority representation in Central and Southeast Europe: a comparative analysis“* se snaží porovnat přístup k menšinám v daných oblastech s reálným zastoupením (zejména v politice, ale i poměrově v populaci). Analýza je rozdělena na dvě hlavní části – první se zaměřuje na samotnou odlišnost etnik a jak k ní státy střední a jihovýchodní státy přistupují. Druhá část se soustředí na určitá omezení či regulace týkajících se menšinové populace v daném státě. V následujících kapitolách rozděluje země do skupin podle toho, jak otevřeně mluví o etnikách na svých území a do jaké míry automaticky mluví i o jejich právech. Černá Hora je podle Székelyho a Horvátha zemí, která zaručuje etnikům práva a so jisté míry i autonomii. Vysvětlují, že míra přijetí či nepřijetí minorit do společnosti lze prokázat například výší nezaměstnaností členů daného etnika či jejich angažovaností v politice.

V práci *„Albanians in Montenegro – Waiting for Godot?“* se Cafo Boga a Stefan Wolff zaměřují na aktuální situaci Albánců v Černé Hoře a obecně tamních minorit. Vysvětlují, že tuto oblast původně osídlili Ilyrové, z nichž Albánci přímo pochází a že je zde tedy snaha pouze o zachování kulturních tradic, které jsou pro tuto oblast typické již

po několik stalletí. Autoři jsou přesvědčeni, že vláda nedostatečně podporuje menšiny a málo přispívá na jejich kulturní rozvoj. Celá práce je poté koncipována způsobem, že se nejdříve popíše oblasti, které by se podle Wolffa a Boga měly změnit (vzdělání v albánštině, větší míra autonomie a podobně), a pak se snaží popsat, jak by to mělo vypadat (jak by mělo probíhat zlepšení).

4. Teoretická východiska

Černá Hora je multikulturní stát, v němž jsou vyznávána tři náboženství a kde je v celkovém počtu minoritního obyvatelstva více než černohorské majority.

Na balkánském území je migrace častým jevem. Dříve to bylo zejména z důvodu válek, které v takovémto kulturně, nábožensky a etnicky pestrém prostředí nebyly nic výjimečného. V dnešní době to je zejména z ekonomického důvodu.

V této kapitole budou definovány pojmy národ a etnikum, pojetí etnicity a národnosti v bývalé Jugoslávii a v dnešní Černé Hoře.

4.1. Definování pojmů národ a etnikum

Definování národa a etnika je značně komplikované, a ještě v tomto ohledu nebylo dosaženo konsenzu – jedné všeobecně přijaté a používané definice. Toto umožňuje mnoho pohledů na tuto problematiku.

Jeden spočívá v tom, že národ a etnikum jsou dvě označení téže skutečnosti (synonyma). Podle tohoto názoru je pojem etnikum zaměnitelný za národ.

Na druhou stranu Hroch (2009) ve své publikaci *Národy nejsou dílem náhody* popisuje další dvě možnosti, kterými lze pohlížet na národ. Použil k tomu Meineckovo rozlišení na „*Staatsnation*“, což je národ, který tvoří státní celek a „*Kulturnation*“, který reprezentuje pohled na národ jako jednotku bez státu, jež se ovšem opírá o svou sdílenou kulturu a společný jazyk.

Šatava (2009) rozděluje etnické menšiny dokonce do čtyř hlavních kategorií: „malá etnika“, (nedisponující vlastním národním státem), části „státních národů“ (žijící

mimo mateřskou zemi v jiných státních útvarech), etnická společenství, u kterých chybí některé znaky „klasicky vyvinutých národů (území, standardizovaný jazyk), specifické případy, stojící mezi etnickou a etnografickou skupinou – někdy i zvláštní náboženské nebo sociální skupiny“ (Šatava 2009).

Zkoumanými skupinami tohoto výzkumu jsou Albánci a Srbové v Černé Hoře, kteří spadají do kategorie *části státních národů*.

V následujících odstavcích bude definována etnická příslušnost (a s tím související etnikum, etnické cítění a identita) a národnostní cítění (národ, národnost, státní občanství).

Významy těchto slov se částečně překrývají, a tak bývá častým problémem nesprávnost jejich definování a použití.

4.1.1. Etnická příslušnost

Definovat etnicitu a etnické cítění a identitu je poměrně složité. Minimálně etnicita nemá přesnou všeobecně přijatou definici, čímž se tato kategorie stává značně pružnou ve výkladu. Obecně lze říci, že je jednou z forem sociální identity⁵, týká se kultury, ale pramení v sociálních interakcích. *“Je kolektivistickou identitou. Bývá silněji vnímána na nižší úrovni společenského a ekonomického žebříčku, například mezi přistěhovalci, mezi menšinami, v okrajových, ekonomicky málo rozvinutých krajích a také v patriarchálních společnostech.”* (Tesař, 2007)

Etnicita jednotlivých skupin se značně liší podle aktuální situace, ve které se dané etnikum nachází. Faktory mohou být jak kulturní, tak politické (mezinárodní), geologické atp. Důležité je také, jak jsou přijímána jinými skupinami a jak přijímají sami sebe (což do značné míry může být otázkou trendu). Obecně lze však říci, že se jednotlivé názory na etnicitu pohybují mezi konstruktivistickou teorií a primordialistickou teorií. Primordialistická, tzv. „herderovská“, která je popsána jako *„Vědomí národní (tj. etnické či etnopolitické) příslušnosti – vymezující se především na bázi jazyka, kultury a „mravů“*

⁵ Pojem identita je odvozen od latinského *identicus* (totožný), pocházejícího ze slova *idem*, což znamená stejný. Sociální identita vyjadřuje to, že cítíme podobnost v rámci určité skupiny, osobní identita odráží rozdíly uvnitř této skupiny (hlavně hierarchické) (Tesař, 2007).

jako jasně ohraničených a stabilních entit – je v tomto axiomatickém rámci považováno za objektivní, „odvěkou“ kategorii, za nezpochybnitelnou hodnotu, přirozený a předem daný (askribovaný) pevný kulturní jev, trvalý fenomén, kterému je možno dokonce takřka nábožensky holdovat a podříditi mu jiné hodnoty.“ (Šatava, 2009)

Protipól tohoto názoru je konstruktivistický, tedy že etnické cítění je pouze abstrakce a umělý, kulturně reprodukováný sociální konstrukt. Podle Šatavy (2009) je na tento názor je v dnešní době nahlíženo kriticky a jako na něco překonaného.

Na to navazuje etnikum, jakožto skupina lidí, jež jsou přesvědčeni o své určité etnicitě.

Podle encyklopedické definice je etnikum: „...kulturně definovaná a diferencovaná skupina lidí. Ve stejném významu se používá pojem etnická skupina etnie, někdy i pojem etnos. Všemi tyto termíny se často označuje národ, národnost, národnostní menšina, etnokonfesionální skupina, kmen, což je ovšem nepřesné. Etnikum nelze ztotožnit s národem ani s národností, i když může nastat případ, že všichni příslušníci jednoho etnika jsou i příslušníci jednoho národa a národnosti. [...] F. Barth vymezuje etnikum zhruba jako populaci s těmito rysy: 1. převážně je biologická, sebeprodukující; 2. sdílí společné základní kulturní hodnoty, realizované ve zjevné jednotě v kulturních formách; 3. tvoří jedno komunikační a interakční pole; 4. příslušnost k této populaci se samoidentifikuje a je identifikována jinými, a vytváří tak kategorii odlišitelnou od jiných kategorií téhož řádu.“ V definici je mimo jiné důležité, že etnikum tvoří národ a národnost, ale že národ a etnikum není to samé – zde se tyto termíny překrývají. Další, kdo se snažil etnikum definovat, byl významný britský sociolog Anthony D. Smith, který vybral šest kritérií, jež vymezují etnikum: kolektivní jméno (etnonymum), mýtus o společném původu, sdílené dějiny (kolektivní zkušenosti předávané z generace na generaci), charakteristická sdílená kultura, asociace s určitým územím, pocit solidarity (Tesař, 2007).

Nutno dodat, že nemusí být splněna všechna kritéria, aby se o určité skupině dalo mluvit jako o etniku. Typickým příkladem mohou být Židé, kteří po staletí neměli svoji zem či etnické komunity v emigraci (Tesař, 2007).

Etnické cítění (identita) je potom pocit sounáležitosti s určitou etnickou skupinou (že do té dané etnické skupiny jedinec patří). Touto etnickou skupinou může být i skupina tvořící národ (definice níže). Je třeba si dát ale pozor na rozdíl mezi etnickou a rasovou

identitou. Od poloviny devatenáctého století pojem rasa zastával úlohu i dnešního významu slova etnikum (etnická skupina). Od začátku dvacátého století se však do této definice začal promítat také kulturní charakter skupiny. Jak ale Filip Tesař ve své publikaci *Etnické konflikty* vysvětluje: „*Etnické cítění vychází zevnitř, zatímco rasová identita bývá připsána zvenčí bez ohledu na subjektivní cítění (etnické cítění se vůbec nemusí s rasovým překrývat), a rasové společenské uspořádání je vždy hierarchické. Etnická identita bývá posilována vědomím odlišnosti, avšak rasová identita je někomu připsána přímo jako vyjádření odlišnosti.*“

Užívání termínu rasa, tak jak byl chápán do dvacátého století, se dnes již považuje za nevhodné.

Etnická příslušnost tedy znamená, že se jedinec či skupina osob považují za členy určité etnické skupiny, a i ostatními lidmi jsou tak viděni.

1.1.1 Státní příslušnost

Jak již bylo řečeno, etnické skupiny mohou tvořit národ a když se mluví o problémech či konfliktech určitých národů, tak se často používá výraz „etnické konflikty či problémy“. Nicméně přesnější definice národ vymezuje takto: „*Osobité a uvědomělé kulturní a politické společenství, na jehož utváření mají největší vliv společné dějiny a území. [...] Kulturně jsou jednotlivé národy nejčastěji identifikovány společným spisovným jazykem, v mnoha případech však také společným náboženstvím nebo společnou dějinnou zkušeností.*“ (Petrousek, 1996) Ekvivalentem k etnickému cítění je pak u národa pojem vlastenectví, který se vyjadřuje silným národním uvědoměním s odpovídajícím chováním. Základem slova vlastenectví je slovo vlast – myšleno jako zem, na které daný národ žije. Vezme-li se slovo zem z politického hlediska, tak mluvíme o státě, autonomní oblasti, která náleží národu.

S národem a s vlastenectvím též úzce souvisí pojmy národnost a státní občanství. Tyto pojmy se mohou v určitých bodech též překrývat, ale jejich definování je jednoznačné.

Ve velké části zemí se národnost nijak neproказuje a pak volba spočívá na libovůli jednotlivců. Toto rozhodnutí ale není jednostranné, musí ho tak brát i ona příslušná skupina (Kokaisl, 2014).

Petr Kokaisl k tomu „*Státní příslušnost udává příslušnost osoby k určitému státnímu útvaru (některé osoby mohou být i bez státní příslušnosti). Získání (a ztrátu) státní příslušnosti upravuje zákonodárství jednotlivých států velmi odlišně.*

4.2. Vnímání etnicity v bývalé Jugoslávii

Ve federacích je etnicita jejich obyvatel odlišná od etnicity obyvatel nezávislého státu. Většinou se upozadí příslušnost ke konkrétní republice, v níž dané obyvatelstvo žije, a upřednostní se celková federace či svaz.

Ve federativní socialistické Jugoslávii byla primární příslušnost k Jugoslávii jako takové a sekundární byla vůči jednotlivým republikám, z kterých byla tvořena (Srbsko, Chorvatsko, Slovinsko, Bosna a Hercegovina, Černá Hora a Makedonie).

Původně vzniklo Království Srbů, Chorvatů a Slovinců jako velký „národní“ stát Jihoslovanů, u nějž se ukázal jako největší problém etnická a náboženská pestrost obyvatel. V roce 1929 byly zakázány všechny politické strany založené na národnostním, náboženském nebo teritoriálním principu, aby se zmírnila politická roztržičnost a nestabilita země (Bahenský 2010).

Josip Broz Tito uznával jednotlivá etnika, ale snažil se o jejich „stmelení“ pod jugoslávskou identitu. To znamená, že hranice státu plnily převážně administrativní roli, bylo jedno hlavní město (Bělehrad) a jedna (komunistická) strana.

U lidí se pak vyskytovala dvě etnická cítění – jugoslávské a pak národa, z kterého pochází (na příklad černohorské).

Někteří jedinci se i dnes označují za Jugoslávce. Do jisté míry je to dáno tím, že se v té době narodili a cítí se jimi býti stále, i když se Jugoslávie rozpadla. Druhým důvodem může být, že jde též o politické přesvědčení a tímto jedinec otevřeně sděluje že si opět přeje sjednocení jihoslovanských národů.

4.3. Vymezení kultury

Kulturní hledisko a kultura obecně jsou značně široká témata, pod které patří vše od jazyka, folklóru, kuchyně, hudby, architektury, oděvů a mnoho dalšího. Kultura je kromě své šíře i dost proměnlivým vědním konceptem, který vytrvale čelí snaze o jednotné konsenzuální vymezení. (Budil, 2003) Kromě proměnlivosti kultury jako takové je zde i proměnlivost v názorech a v pohledech na ni. V antropologii se objevuje několik proudů a paradigmat, které se mnohdy až diametrálně odlišují. Příkladem může být evolucionismus, který pohlíží na kulturu jako součást lidského (potažmo společenského) vývoje. Premisou se stalo, že existuje psychologická a biologická jednota lidstva, která podmiňuje průběh sociální evoluce a díky tomu procházely všechny sociokulturní systémy všemi stádii evoluce a ve stejném pořadí – vychází z předpokladu vývojového paralelismu. Evolucionisti zkoumali ostatní kultury entocentricky, tedy z hlediska své vlastní kultury a porovnávali je bez ohledu na podmínky a kontextu, ve kterém se daná kultura nacházela. Kulturní znaky, které ve zkoumaných kulturách odkazují na předcházející vývojové stádium nazývali přežitky. (Soukup, 2009; Budil, 2003)

Na rozdíl od toho difuzionisté zastávali názor, že hlavním mechanismem dynamiky kultury je difuze kulturních prvků v prostoru. Představitelé německo-rakouské školy⁶ předpokládali difuzi jak jednotlivých kulturních prvků, tak i celých kulturních komplexů. V tomto směru vynikl zejména Franz Boas, podle kterého je každá kultura jedinečná a utvářela se vlastní vnitřní dynamikou a historickými kontakty s dalšími kulturami. Tento přístup je opakem etnocentrismu a nazývá se kulturním relativismem. (Soukup, 2009)

Metodologii, která neposuzovala sociální a kulturní fenomény v kontextu vývoje, ale funkce, zastávali funkcionalisté. Ti studují kulturu jako systém, v němž každý kulturní prvek plní určitou funkci, která je nepostradatelná pro zachování a fungování celku.

⁶ Difuzionismus ve dvacátém století charakterizovaly zejména tři školy: britská heliolitická škola (monocentrický difuzionismus), který předpokládal, že byla nejdříve jedna kultura, která se následně rozšířila, rakousko-německá škola kulturních okruhů, jež na základě podobnosti sociokulturních systémů v geografických oblastech usilovala o vymezení kulturních okruhů a americký difuzionismus, známý historickým partikularismem, jehož byl hlavní představitel Franz Boas (1858-1942) prosazující teorii, že každá kultura je jedinečná, protože byla utvářena svou vlastní svěbytnou historií (Soukup, 2009).

Bronislaw Kasper Malinowski⁷ na základě toho popírá existenci přežitků, protože získal nový význam, novou funkci. (Budil, 2003; Soukup, 2009)

Jako příklad byly použity pouze tři směry, které ovšem patří k těm zásadnějším v antropologii. Mimoto lze z toho vyčíst různost přístupů a zkoumání kultury, na základě čehož je zobecňování a jednoznačné definování tak komplikované.

Ivo T. Budil ve své publikaci *Mýtus, jazyk a kulturní antropologie* se pokusil stanovit konsenzuální či minimalistické vymezení kultury, které by překlenulo antagonismus co největšího počtu antropologických směrů a škol, takto: „*Kultura představuje plastický a mnohovýznamový negenetický program činnosti jednotlivců a sociálních skupin, který je fixován sociokulturní samoregulací a kulturními stereotypy, přetvářen společenskou praxí a předáván prostřednictvím kulturního dědictví a tradice.*“

Martin Soukup v publikaci *„Základy kulturní antropologie“* zvolil o něco konkrétnější definici: „*...sdílený systém idejí, sociokulturních regulativů a artefaktů, které nutí členy určité společnosti myslet, jednat a vlastnit určitými způsoby, které si lidé osvojují procesem enkulturace*

Při definování etnika, bylo řečeno, že etnické cítění se nejvíce posiluje při kontaktu s jinou (odlišnou) etnickou skupinou. Odlišnost je nejčastěji kulturní a zejména se jedná o jazyk – ten je považovaný i za „kulturní kapitál“ etnika. Vazba jazyka a etnicity ale není v evropských podmínkách absolutní. Jsou národy, které berou svůj původní jazyk spíše jako symbolickou záležitost (například irština). Dále je značně komplikované určit pomyslnou hranici mezi jazykem a dialektem (etnolektem, sociolektem), protože je velice vágní, flexibilní a podléhající dobovým politickým, kulturním, lingvistickým a dalším kontextům a souvislostem. (Šatava, 2009)

⁷ Bronislaw Kasper Malinowski (1884-1942) byl zakladatelem sociální antropologie a funkcionalismu. Dlouhodobé soužití (jeden až dva roky) se zkoumanou společností (naučení se jazyka a téměř se stát jejím členem) se stalo díky Malinowskému konstitutivním rysem moderní britské sociální antropologie. Určil tím poprvé pravidla, která se stala kvalifikačním kritériem odborného antropologického terénního výzkumu. (Budil, 2003)

5. Praktická část

Praktická část se bude nejdříve zabývat černoorskou historií – od prvních doložených obyvatel v tomto regionu až po referendum za nezávislost v roce 2006. Dále se popíše aktuální politický systém v Černé Hoře a jeho vývoj od roku 1945. Následně se bude zkoumat černoorská společnost z hlediska náboženství a etnického složení s podrobným popisem albánské a srbské kultury a hlavních charakteristických znaků těchto menšin.

5.1. Dějiny Černé Hory

5.1.1. Počátky černoorské historie

Prvními doloženými obyvateli na území Černé Hory byli Illyrové, ale roku 168 př.n.l. toto území dobyli Římané. Ale již před příchodem Římanů byla založena některá města, jako Budva (Buthoa), Ulcinj (Olcinium) nebo Risan (Rhizona). Po rozpadu Římské říše na západní a východní spadala tehdy ještě neexistující Černá Hora do Byzance. Stěhování národů posléze v první třetině sedmého století mělo za následek vpád slovanských kmenů. Tato oblast je nicméně velice hornatá, a tedy docházelo k mísení po velice dlouhou dobu a na příklad na území dnešní severní Albánie zůstaly skupiny hovořící ilyrskými dialekty, které daly základ novodobé albánštině. (Šístek 2007)

V tomto období, také vznikla oblast Duklja ležící mezi Bokou Kotorskou na západě, řekou Bojanou (Bunou) na východě a severní částí oblasti byla u řek Zeta a Morača. Dukljanský stát, který je datován od devátého do konce dvanáctého století, byl pravděpodobně jedním z nejvíce prosperujících státních celků na území Černé Hory za celou její historii. Za vlády Vojislavljevičů (první panovníci Duklji) byl kníže Mihailo (Michal) roku 1078 titulován římským papežem Řehořem VII. králem Slovanů (zejména kvůli dobrým vztahům Mihaila s Římem a jeho akceptací katolictví), čímž se definitivně vymanil ze systému byzantské hierarchie. Tento titul užívali i další panovníci. Prosperitě této země jistě napomáhaly přírodní podmínky – lze říci, že to byl jeden z hlavních

důvodů. Přímořská poloha umožnila obchodování a předávání různých kulturních zvyklostí a hornatý povrch chránil před dobyvateli a nájezdníky. (Šístek 2007)

V letech 1182-1186 ale dukljanské území vybojovala rašská vojska⁸, která vyplenila všechna přímořská města až na Kotor. Na trůn usedli Nemanjićové za jejichž vlády se Duklja přejmenovala na království Zeta. Do této doby zde převládalo spíš katolictví a oblast spolupracovala zejména s římskou říší, ale za vlády Nemanjićů se opět obrátila k Byzanci a v roce 1219 získala pravoslavná církev formální samostatnost.

Za vlády dynastie Crnojevićů (1455-1496) již existovala Osmanská říše a moc Turků rostla. Zeta tehdy ztratila část svého území. Vládnoucí Ivan Crnojević přesunul své sídlo na úpatí pohoří Lovćenu do města Cetinje. V té době se ujal název Černá Hora (činilo to pravděpodobně s vizuálním dojmem, který činila horská oblast kolem Lovćenu při pohledu od moře). (Šístek 2007)

5.1.2. V období Osmanské říše

Posléze získala moc nad Černou Horou Osmanská říše. V té době se výrazně rozvinula kmenová společenství. Hlavní funkci kmenu zastával náčelník (vojvoda) a tato funkce byla do určité míry dědičná, ale zároveň mohl být následující vojvoda částečně volen. Boje mezi kmeny probíhaly zejména kvůli půdě a dobytku. Málokdy to bylo z důvodu čisté mezikmenové rivality už proto, že v kmenech platila přísná exogamie, takže si museli muži hledat ženy mimo svůj kmen, a to vedlo k větší solidaritě mezi jednotlivými kmeny. Za posledních Crnojevićů byla tzv. Stará Černá Hora rozdělena na čtyři nahije (okresy): katunskou, rijeckou, crmnickou a lješanskou.

Osmané měli nad Černou Horou nepřímou moc. Kvůli hornatému povrchu bylo složité vybírat pravidelné daně, a tak Černohorci byli nuceni platit jen jednou ročně a velice nízkou částku (případně zaplatit v ekvivalentní hodnotě v naturáliích), ale ve městech, kde se islamizace nejvíce projevila, držely islamizované elity hospodářskou moc a byly na nejvyšších městských funkcích. Pod nadvládou Osmanské říše docházelo

⁸ Raška byla do osmanské expanze částí Sandžaku, který se nacházel na jihu dnešního Srbska a severní části Černé Hory. Sandžak se rozprostíral i mezi těmito dvěma státy a spadl pod Bosnu a Hercegovinu. Ve středověku byla Raška centrem srbského knížectví.

k relativně častým bojům uvnitř Černé Hory mezi Černohorci a Turky (Černohorci, kteří začali vyznávat turecké hodnoty a přejímat turecké zvyky a přešli k islámu), tedy čistě mezi obyvateli Černé Hory. Nutno dodat, že se ale Turci nikterak nepokoušeli o násilnou islamizaci, naopak křesťanům byla ponechána poměrně silná autonomie (Šístek, 2007; Glenny, 2003; Šesták, 1998).

Počátek mocenského a teritoriálního úpadku Osmanské říše lze datovat od porážení osmanské armády Habsburky v roce 1683. Roku 1697 byl zvolen za vladyku Danilo z rodu Petrovičů, který pomohl ruskému caru Petru I. Velikému v roce 1711, kdy Rusko vstoupilo do války s Tureckem. Rusko poté navázalo s Černou Horou „přátelský vztah“ na základě něhož Rusko finančně podpořilo Černou Horu, když proběhl bosenský nájezd na Černou Horu, při němž byla zničena část území.

K velkému posunu k centralizaci země přispěl car Štěpán Malý, jenž zrušil krevní mstu a mezikmenové boje. Založil též první instituce nadkmenové ústřední moci – soud a gardu, která sloužila jako policie. Toto bylo po jeho smrti zrušeno, nicméně se to mělo v další dvaceti pěti letech objevit a zůstat stabilním.

Ke konci osmnáctého století se situace opět zlepšila. Rusko posílalo pravidelně Černé Hoře finanční podporu, Černá Hora se začala sjednocovat a z kmenového svazu začal vznikat centralizovanější stát.

Za vlády Petara II. nazývaného především Njegoš začal platit zákoník, na jehož základě museli Černohorci poprvé platit daně státu a státní zaměstnanci začali pobírat platy. Dále byla založena škola – do té doby se vzdělávali pomocí soukromých učitelů prakticky jen vladykové.

V 60. letech 19. století se snažil Nikola jednat se Srbskem o útoku na Osmanskou říši, která se už rozpadala. K dohodě nakonec nedošlo (Šesták, 1998).

Zatímco Černá Hora spolupracovala s Ruskem⁹, Srbsko se obracelo na stranu Rakousko-Uherska. Srbové chtěli sjednotit oblasti, které považovali za etnicky srbské (tedy i Černou Horu). Černé Hoře myšlenka takového sjednocení nevyhovovala. Se Srbskem udržovaly korektní a většinou dobré vztahy. S užší spoluprací se Srbskem by souhlasila, ale vyžadovala rovnocenné postavení obou států.

⁹ Černá Hora byla jediným takto urputným a stabilním spojencem Ruska na Balkáně. Rusko Černou Horu podporovalo pravidelnými finančními příspěvky a Černá Hora se naopak zavázala poskytnout svoji armádu Rusku, kdykoliv bude potřeba. Dokonce se podepsala konvence, že v případě války může černohorské armádě velet ruský generální štáb

Za nezávislý stát byla Černá Hora uznána roku 1841. Roku 1878 vyhlásilo Rusko Osmanské říši válku a Černá Hora i v této válce Rusko podpořila. Ta skončila Sanstefánským mírem a následoval Berlínský kongres (1878), kde byla Černá Hora mezinárodně uznána za nezávislý stát spolu se Srbskem a Rumunskem. Černá Hora na tomto kongrese získala i část tureckého území (dnešní Albánie), které obsahovalo i města Plav a Ulcinj (kde i dnes žijí většinou Albánci) (Šístek, 2007; Glenny, 2003; Šesták, 1998).

5.1.3. Kníže Nikola

Během Sanstefánského míru a berlínského kongresu byl u moci kníže Nikola. Ten vytvořil první komunikace a tím zajistil i částečný cestovní ruch; dále poštovní a telegrafické sítě. Komunikace se dříve stavěly jen okrajově, aby se ztížila cesta případným nepřátelským vojskům, která chtěla zemi napadnout. Se silnicemi byla zavedena i automobilová doprava. Jeho dalším nesporným úspěchem bylo zvýšení gramotnosti obyvatelstva; zakládaly se základní a střední školy.

Kníže Nikola se také snažil si naklonit muslimské obyvatelstvo žijící v Černé Hoře, což vedlo ke vzniku muslimské náboženské obce. Černá Hora byla první zemí v této oblasti, kde převážně v křesťanském prostředí vznikla muslimská obec.

Dědičnou parlamentní monarchií se stala Černá Hora v roce 1905 a přijala první ústavu. Krátce na to, roku 1908, proběhla anexe Bosny a Hercegoviny ze strany Rakouska-Uherska (Šístek, 2007).

První balkánskou válku (1912) začala Černá Hora, kdy vyhlásila nepřátelství Osmanské říši. Tato válka trvala šest týdnů. Proběhla ještě druhá balkánská válka (1913), která trvala necelý měsíc. Tu vyvolalo Bulharsko proti Srbským jednotkám. Během těchto dvou relativně krátkých válek padlo ale velké množství lidí. Z geopolitického hlediska Černá Hora rozšířila své území (Šesták, 1998).

5.1.4. První světová válka a vznik Království Srbů, Chorvatů a Slovinců

První světová válka byla pro Černohorce velice traumatizující. Černá Hora stála na straně Dohody, ale následně ji začalo okupovat Rakousko-Uhersko. Při různých vzpourách černohorského obyvatelstva začali okupanti vypalovat vesnice a odvážet lidi do internačních táborů. V té době fungovala exilová vláda ve Francii.

Ke konci války, kdy byla Černá Hora značně zpustošená, ji na podzim roku 1918 obsadila srbská armáda a začalo její připojování k Srbsku a potlačování jakékoliv černohorské svébytnosti. 1. prosince 1918 vzniklo Království Srbů, Chorvatů a Slovinců, do kterého Černá Hora pod Srbskem též spadala. V prvních jugoslávských volbách (1920) vyhrála v Černé Hoře komunistická strana. Bylo to jak ze snah vyhranění se dynastií Karadjordjevićů, tak i s tradiční sympatií k Rusku, kde v té době byli u moci Bolševici. V roce 1921 byla strana v zemi zakázána, a tak její stoupenci pokračovali v ilegálně v šíření stranických idejí. Jednou z nich byla snaha, aby se Černá Hora stala sovětskou republikou (Šesták, 1998).

Před druhou světovou válkou (1939), po anšlusu Rakouska, sousedila tehdy již Jugoslávie přímo s nacistickým Německem. To napadlo, společně s fašistickou Itálií a s pomocí Maďarska a Bulharska, Jugoslávii. Jugoslávský král utekl do exilu a byla podepsána kapitulace. Josip Broz Tito se v těchto momentech snažil bojovat s okupanty v jednotlivých částech Jugoslávie. To se mu podařilo v říjnu 1944, kdy Jugoslávie získala zpět Bělehrad.

5.1.5. Socialistická federace Jugoslávie

Ve chvíli, kdy vznikala federace Jugoslávie, Černé Hoře se navrátila její státnost. Tato federace vznikla podle sovětského vzoru a hlavní ideologií se stal komunismus. I když byla sdílena stejná ideologie, tak v roce 1948 došlo k rozepři se Sovětským svazem a ve studené válce zaujímal Jugoslávie vesměs neutrální postavení.

V Srbsku se v roce 1988 dostal do vedení Slobodan Milošević, který ovlivnil i Černohorce a vznikla nová stranická elita v Černé Hoře (Momir Bulatović, Milo Djukanović a Svetozar Marović). Tyto osobnosti udržovali s Miloševićem velmi pevné

vztahy. V době rozpadu Jugoslávie byla Černá Hora jediným srbským spojencem. V roce 1991 se přejmenoval Svaz komunistů Černé Hory na Demokratickou stranu socialistů a prezidentem se stal Momir Bulatović, zatímco premiérem se stalo Milo Djukanović. V roce 1992 bylo mezinárodně uznáno Slovinsko a Chorvatsko. Následně vznikla Svazová republika Jugoslávie – federace Srbska a Černé Hory (SRJ). Při rozpadu Jugoslávie bojovala SRJ se Slovinskem, Chorvatskem a Bosnou a Hercegovinou, čímž si vysloužil mezinárodní sankce a toto všechno vedlo k jedné z největších hyperinflací, které činila v roce 1994 62 % za den.¹⁰

Při válečných konfliktech se Černá Hora stávala cílem uprchlíků z války zasažených oblastí. I když velice úzce spolupracovala se Srbskem a část imigrantů byla předána srbským složkám, tak si udržovala jistou liberálnost co do diverzity obyvatelstva. Jako jediná z jugoslávských republik Černá Hora neřešila etnické boje uvnitř svého státu.

Djukanovićova strana DPS¹¹ získala v parlamentních volbách s podporu 54 % voličů. V tom samém roce již Srbsko útočilo proti Kosovské osvobozené armádě. To rozpoutalo emigraci Albánců z Kosova ve velkém množství též do Černé Hory. Severoatlantická aliance se do tohoto konfliktu 24. března 1999 vložila a začala bombardovat SRJ. Hlavní útok probíhal na Srbsko, ale několik bomb bylo svrženo i na Černou Horu do míst, kde se koncentrovali srbsští nacionalisté. Srbsko kapitulovalo 9. června 1999. Následných volbách Slobodan Milošević prohrál (Pelikán, 2016).

5.1.6. Referendum o nezávislosti Černé Hory

V roce 2000 již vedl zemi Milo Djukanović a snažil se ji vést k mezinárodní samostatnosti. Spojené státy americké i Evropská unie mu tehdy doporučovaly, aby zůstal ve svazku se Srbskem. Vztah se Srbskem se nicméně uvolňoval čím dál tím více. Od roku 2003 se toto spojení změnilo z federace na konfederaci.

¹⁰ Jugoslávská ekonomická situace nebyla dobrá již za Tita, ale při rozpadu a bojích v regionu se situace rapidně zhoršila.

¹¹ Demokratska partija socialista neboli Demokratická strana socialistů

21.května 2006 nakonec proběhlo referendum, kde lidé volili mezi vystoupením z federace se Srbskem nebo v setrvání. Bylo zvoleno s 55,5 % osamostatnění Černé Hory, která byla vyhlášena 3. června 2006 (Pelikán, 2016).

Pro toto odstoupení hlasovala také většina etnik. V rozhovorech o referendu Albánci říkali, že takto to dopadlo z velké části díky jejich hlasům.

5.2. Politická situace v Černé Hoře

Černá Hora patří mezi státy s pluralitním politickým systémem. Tento systém umožňuje, aby se i etnické menšiny spolupodíleli na vládnutí pomocí stran, které je zastupují v parlamentu.

Pluralitní systém byl v Černé Hoře zaveden v roce 1990, kdy se zapojili do voleb kromě socialistických stran i strana, kterou utvořila černoohorská odnož muslimské Strany demokratické akce (SDA) a dvě albánské strany, Demokratický svaz v Černé Hoře a Strana národní rovnosti (Pelikán, 2016).

Parlament má stejně jako v České republice osmdesát jedna křesel. Z toho čtyřicet pět obsadila koalice Demokratická strana socialistů (DPS), Sociálně demokratická strana (SDP) Liberální strana (LP) společně se stranami etnických minorit – Bosňácká strana (BS), Chorvatská občanská iniciativa (HGI) a strany Albánců (FORCA a DP).

Opozici tvoří Demokratická fronta (DF), Socialistická lidová strana (SNP) a Pozitivní Černá Hora (PCG).

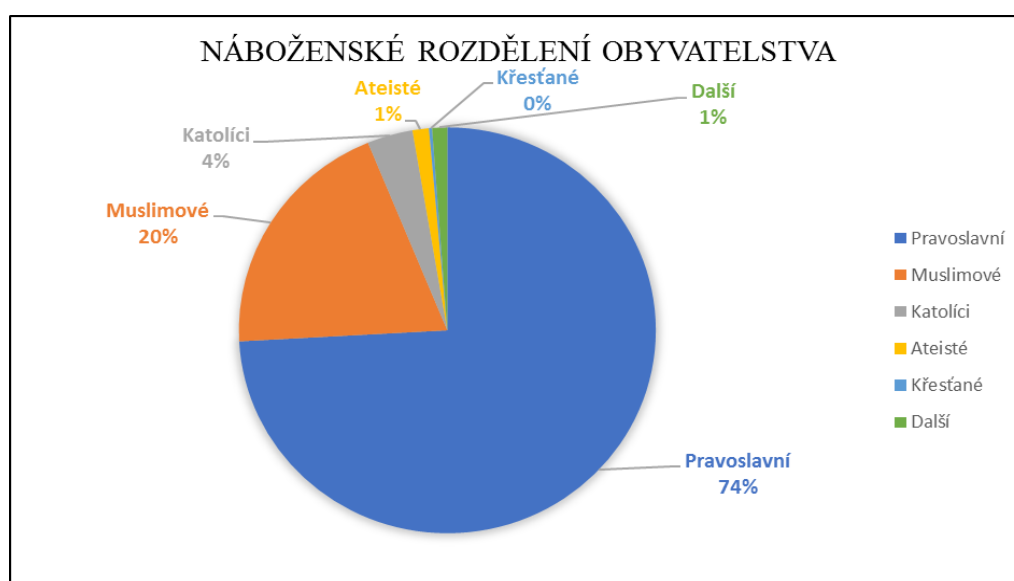
Toto složení ukazuje, že i etnika jsou zapojeni do vládnutí.

Politika je mezi obyvateli Černé Hory velkým tématem. Téměř všichni respondenti se k ní alespoň jednou větou vyjádřili. Většinou byly výpovědi negativně zabarvené a pokud se neřešila špatná hospodářská situace, tak se řešily nedostatečné pracovní příležitosti či vláda.

5.3. Náboženství

Národnostní a kulturní pestrost v Černé Hoře s sebou přináší i náboženskou diverzitu. Předpokladem pro to je, že obyvatelstvo je z velké části věřící a existuje tu určitá náboženská tradice, která se pěstuje, uchovává a předává dál.

V tomto malém státě se vyznává zejména pravoslavné náboženství (Srbská pravoslavná církev), následováno sunnitským islámem a římským katolicismem.

Graf 1 - Náboženské rozdělení obyvatelstva

Zdroj: Vláda Černé Hory. Dostupné z: http://www.gov.me/en/info_guidebooks/129284/Montenegro-Facts-Government-Guide-Series.html; Vlastní zpracování

V grafu náboženského rozdělení obyvatelstva je možné vidět, že téměř tři čtvrtiny z celkového počtu obyvatel tvoří pravoslavní. Pod pravoslavnou či ortodoxní církev spadají Černohorci a Srbové, tedy majorita a největší etnická skupina v zemi. Hlavní slovo v tomto směru má Srbská pravoslavná církev. Na popud Černohorců vznikla ještě před rozpadem Jugoslávie Černohorská pravoslavná církev, ale dosud nebyla formálně

uznána zbylým pravoslavným světem. Dokonce proběhl i pokus sjednotit tyto dvě církve s tím, že by spadaly pod Bělehrad, ale nebyl přivítán Černohorci s nadšením¹².

Další náboženství v Černé Hoře představuje islám. Islám je vyznáván větší částí Albánců a Bosňáky (Muslimy). V obou případech se jedná o sunnitský islám a mešity je možné spatřit jak na severu země (Sandžak), tak i na východní a jihovýchodní straně země, kde žijí převážně Albánci.

Bosňáci jsou v tomto směru poměrně raritou, jelikož se jedná o slovanský národ, který pod nadvládou Osmanské říše částečně přijal islám za svoje náboženství. Osmané islámskou víru většinou přímo nenutili, ale vznikaly nesporné výhody (zejména v otázce životní úrovně, pracovních příležitostí a dalších určitých jistot), které se staly pro značnou část populace velkou motivací pro změnu víry.

Katolicismus vyznává část Albánců a menší počet Černohorců. Jedná se o římské katolíky. Jedno procento populace poté představují ateisté, tedy lidé, kteří zcela popírají existenci boha.

V Černé Hoře je veliká náboženská tolerance. I když je pro ně víra podstatná (jak ukazuje graf), není zdrojem svárů a nikdy v této zemi neprobíhala snaha sjednotit obyvatelstvo pod jedno náboženství.

5.4. Etnické složení obyvatelstva

Jak již bylo řečeno, černohorské obyvatelstvo je velice pestré, co do etnického složení, tak i do náboženství či jazyka. Z velké části to bylo způsobeno povrchem země, který je velice hornatý, a tak lidé, kteří žili na těžko dostupných místech, obvykle nepřijali kulturu, nových kmenů či národů, které se do země dostávaly. Též do Černé Hory přechali

¹² Zdroj: Český rozhlas. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/nabozenstvi/zpravy/_zprava/kolik-pravoslavnych-cirkvi-ma-cerna-hora--927405

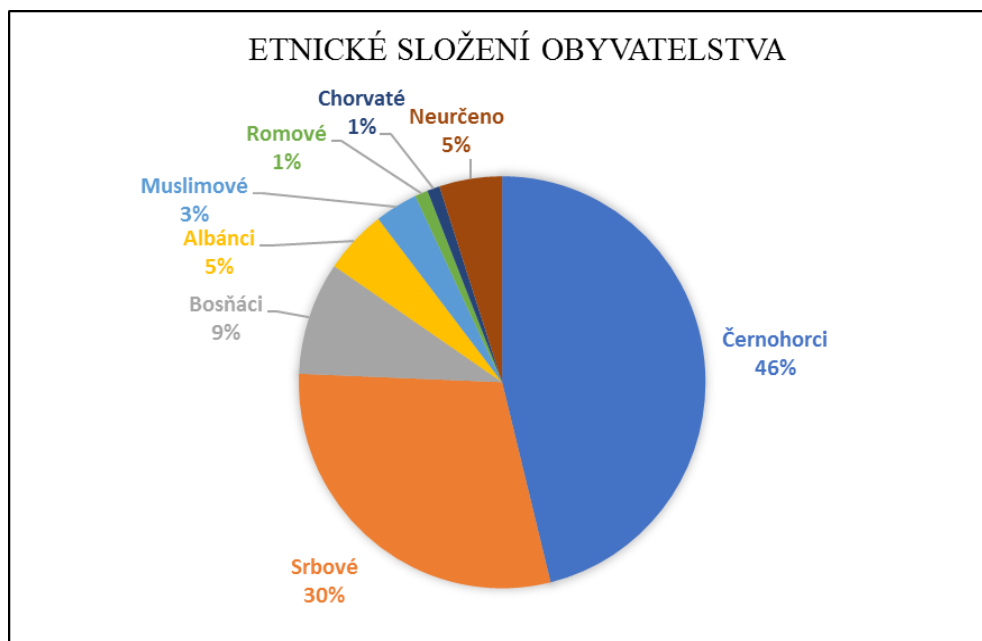
lidé před válkami, protože politika v této zemi se snažila žádnou etnickou skupinu nediskriminovat – alespoň ne natolik, aby nedocházelo k etnickým konfliktům.

V novodobých dějinách nejvýznamnějším faktorem příchodu lidí do této malé země bylo, že jako jediný jugoslávský stát opustil federaci, aniž by během toho docházelo k snahám homogenizace společnosti, bojů s jiným národem či jakémukoliv jinému ozbrojenému konfliktu.

Zajímavostí bezesporu je, že o sobě někteří lidé, i po rozpadu Jugoslávie, prohlašují, že se cítí být Jugoslávci. Je to dáno tím, že častým jevem v této zemi bývá, že lidé skrz svou etnicitu vyjadřují své politické názory. V historii se běžně stávalo že lidé měnili svoji etnicitu na základě aktuální politické situace. Černohorské cítění se objevovalo už zhruba okolo dvanáctého století, a i když Černá Hora měla za sousedy státy slovanského původu, tak se vůči nim vymezovala, a to byla obvykle několikanásobně menší. Na druhou stranu byla velkým zastáncem Jugoslávie a komunistického režimu, který v ní panoval.

V novodobých dějinách nejvýznamnějším faktorem příchodu lidí do této malé země bylo, že jako jediný jugoslávský stát opustil federaci, aniž by během toho docházelo ke snahám homogenizace společnosti, bojů s jiným národem či jakémukoliv jinému ozbrojenému konfliktu (i když v době, kdy Srbsko bojovalo s ostatními zeměmi, byla s ním Černá Hora jako jediná ve federaci).

Na grafu lze vidět aktuální etnické složení obyvatelstva v Černé Hoře. Černohorská společnost se skládá z více národností, než je ukázáno na grafu, ale pro přehlednost byla vybrána pouze ta, která se poměrově alespoň jedním procentem podílí na celkovém počtu obyvatel.

Graf 2 - Etnické složení obyvatelstva

Zdroj: Vláda Černé Hory. Dostupné z: http://www.gov.me/en/info_guidebooks/129284/Montenegro-Facts-Government-Guide-Series.html; Vlastní zpracování

Celkový počet obyvatel k červenci 2016 činil 644 578 lidí.¹³ Z grafu lze vyčíst, že ani ne polovinu populace tvoří Černohorci, další nejpočetnější skupinou jsou Srbové následováni Bosňáky a Albánci.

Se Srbskem byla Černá Hora od její anexe v roce 1917 propojená až do úplného rozpadu federace v roce 2006, takže se do jisté míry obyvatelstva těchto dvou států promísila. Nicméně etnicita Srbů v Černé Hoře je o něco komplikovanější a v této práci bude ještě rozebírána.

Černá Hora a Srbsko jsou sice sousední státy¹⁴, ale většinu doby své existence preferovaly odlišnou zahraniční politiku. Srbsko bylo otočené k Rakousku-Uhersku a následně k Rusku, zatímco Černá Hora byla téměř po celou svojí historii nejoddanějším partnerem Ruska na Balkáně. Dalším neshody vyvolávala touha Srbska sjednotit státy se

¹³Zdroj: CIA Factbook. Dostupné z: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/mj.html>

¹⁴ Do roku 1912 byla Černá Hora a Srbsko děleny územím, kterému se říkalo Novopazarský sandžak, jenž patřil Osmanské říši. Ten byl po první balkánské válce rozdělen mezi Srbsko a Černou Horu a tím se staly sousedními státy.

stejným etnickým základem obyvatelstva¹⁵, což zahrnovalo i Černou Horu, která se proti tomu vymezovala a vždy se snažila.

„Srbové v Černé Hoře stále chtějí spojit Srbsko a Černou Horu do federace. Případně, aby se Černá Hora stala opět ruským satelitem.“ Ammar (Ulcinj)

Bosňáci v této zemi žijí hlavně na bývalém území Sandžaku. Jedná se o severovýchodní část země, konkrétně města: Pljevlja, Bijelo Polje, Berane, Plav a Rožaje. Jako menšina neprojevují žádné separatistické tendence a přijali ve větší míře zdejší způsob života a obecně kulturu a jazyk.

V grafu etnického složení obyvatelstva lze též vidět, že 3 % černoorské populace se považuje za Muslimy. Takto se oficiálně nazývala od 70. let 20. století (v titovské Jugoslávii) etnická skupina muslimských Bosňáků žijících mimo Bosnu a Hercegovinu – zejména na území bývalého Novopazarského sandžaku. Po rozpadu Jugoslávie a samostatnosti Bosny a Hercegoviny se ustálilo pro její obyvatele název Bosňáci, které přejali i muslimové žijící mimo Bosnu a Hercegovinu.

To, že v tomto sčítání sami sebe nazvali Muslimy je obdobný postoj, jaký zaujala zhruba jednocentní menšina, která se považuje za Jugoslávce. Nutno dodat, že se jedná o nedávnou minulost a že lze předpokládat, že se tyto lidé narodili jako Muslimové a Jugoslávci či byli vychovávaní lidmi, kteří se cítili být Muslimy či Jugoslávci..

Malá část Bosňáků utekla před válkou do Černé Hory, ale nikdy jsem jinak ve větších počtech nepřicházeli.

„Mezi Černohorci a Bosňáky už skoro nenajdete rozdíl. Bosňáci jako jediní přišli z chudší oblasti, takže se zde snaží získat nějaké bohatství. Jsou velice pracovití, ale většina jich žije na severu, což je bohužel nejchudší část země.“ Mladen (Bijelo Polje)

¹⁵ Při příchodu slovanských kmenů (Srbských a Chorvatských) po 6.století se Srbové usadili v regionu jihozápadního Srbska a později v dnešní Černé Hoře a Bosně a Hercegovině.

1.1.2 Albánci v Černé Hoře

Výraznějšího zvýšení počtu Albánců v této zemi došlo nejdříve po Berlínském kongresu v roce 1878¹⁶, kdy část albánského (tehdy osmanského území) připadla Černé Hoře. Jednalo se o oblast podél hranic Albánie a Černé Hory, což mělo za následek, že na tomto území zůstala albánská menšina. Černá Hora sousedí se severní částí Albánie, kde žijí Gegové, tedy Albánci aktuálně žijící v Černé Hoře lze zařadit mezi Gegy¹⁷.

K navýšení albánské populace v Černé Hoře došlo během války Srbska s Kosovem. Jednalo se tedy o kosovské Albánce, kteří sem přišli hledat azyl. Snažili se připojit zejména k zdejší komunitě Albánců na jihovýchodě země. Po ukončení konfliktu se navraceli do Kosova.

Albánci sebe považují za původní etnikum západního Balkánu, protože věří, že jejich přímými předchůdci byli Ilyrové (kmen Arbanasů), kteří jsou podle historických pramenů prvními doloženými obyvateli západního Balkánu.

Jsou to velice silně nacionálně založení jedinci, kteří žijí ve větších počtech i mimo Albánii. Kromě Černé Hory, kde obývají převážně města Tuzi, Ulcinj a Podgoricu u hranic s Albánií, také žijí v Kosovu, Makedonii, Řecku či Srbsku. U některých Albánců se vyskytuje iredentismus, tedy snaha o vytvoření tzv. Velké Albánie, která by pokrývala území, Kosova, západní Makedonie a východní části Černé Hory.

Toto téma bývá pro ně značně citlivé, nicméně při výzkumu dva respondenti přiznali, že by proti tomuto uspořádání nic neměli.

¹⁶ Tomu předcházel Sanstefanský mír po Rusko-Turecké válce (1877-1878), ve kterém Turecko po porážce Ruska souhlasilo se vznikem autonomního Bulharska, s nezávislostí Srbska, Rumunska a Černé Hory. Rusko mělo získat část Besarábie a několik dalších územích v Asii. Proti tomu vystoupily další evropské mocnosti obávající se zvyšujícího se vlivu Ruska na Balkáně, a tak se uskutečnil Berlínský kongres (červen 1878). (Veselý 2002) Toho se zúčastnilo Německo, Rusko, Rakousko-Uhersko, Velká Británie, Itálie a Francie. Zde bylo dohodnuta nezávislost Srbska, Rumunska a Černé Hory. Rakousko-Uhersko dostalo povolení anektovat Bosnu a Hercegovinu a Novopazarský sandžak, Bulharsko se rozdělilo na dvě části, přičemž jedna část byla závislá na tureckém sultánovi a druhá část se měla stát autonomní součástí Turecka (tzv. Východní Rumélie). (Veselý 2002)

¹⁷ Jedná se o etnografickou skupinu. Albánce lze rozdělit na Gegy (žijící na severu Albánie) a Tosky (žijící na jihu Albánie), jež jsou přirozeně rozděleni řekou Shkumbin, která protéká centrální částí země.

„Pro Albánce je nejdůležitější to, že to jsou Albánci. Náboženství, případně geografická specifika jsou v tomto ohledu méně důležité. Jistě, je spousta albánských muslimů, pro které je víra velice důležitá a dodržují většinu islámských zásad, ale v první řadě to jsou Albánci. (...) Pro nás je důležité vědět, že kdyby se tu pro Albánce měli zhoršit podmínky, tak se vždy můžeme vrátit do Albánie.“ Ardita (Ulcinj)

Albánci jsou v Černé Hoře velice specifickým etnikem. Jako jediní nemluví slovanským jazykem, ale albánštinou, která spadá do rodiny indoevropských jazyků a je jejím izolátem. Částečně byla ovlivněna turečtinou, ale je velice složité určit její původ. Do značné míry v tom hrál roli hornatý povrch, který obecně značně stěžuje jazykové i kulturní mísení jednotlivých národů a skupin.

„Albánština je absolutně odlišná od černohorštiny nebo srbštiny¹⁸. Vůbec těm lidem nerozumím a nejsem schopný ani přečíst jejich nápisy na obchodech nebo cedule. Naštěstí je to většinou napsané i černohorštinou.“ Matthias (Berane)

Autonomie Albánců v Černé Hoře

Albánci mají v Černé Hoře jistou jazykovou autonomii – zejména v městě Ulcinj. Zde se mluví jak černohorsky, tak i albánsky. Cedule a nápisy jsou tu dvojjazyčně, někdy se vyskytuje pouze albánština. Místní škola učí jako hlavní jazyk srbštinu, nicméně si děti mohou zvolit jako druhý jazyk albánštinu. Albánština se také vyučuje na univerzitě

¹⁸ Nežřídky kdy, když se mluví o slovanském jazyku, kterým mluví Srbové, Bosňáci či právě Černohorci, se používá termín srbochorvatština. Všechny tyto jazyky jsou si velice podobné, prakticky lze říci, že se jedná o dialekty toho samého jazyka (teoreticky to lze přirovnat k češtině a slovenštině). Nicméně stejně jako jsou Češi aktuálně citliví na označení Československo (je jim nepříjemné, když někdo o České republice mluví stále jako o Československu), tak i tyto národy jsou citlivé na to, když jim někdo řekne, že mluví srbochorvatštinou. Chorvaté se jednoznačně vymezují proti srbštině a naopak. Nejvíce se tato snaha vyhranit si svůj jazyk projevila po rozpadu Jugoslávie, kdy vznikly tři svébytné jazyky: bosenština, chorvatština a srbština. (Ježek 2010)

Vznikly na vlně nacionalismu, který se šířil, když se národy snažily vymanit se z rozpadající se Jugoslávie a zcentralizovat se v jednotlivých státech, které se znovu vytvořily po jejím rozpadu. Během probíhajících válek bylo potřeba mít jednoznačně definovanou etnickou identitu, ke které se lidé upínali a důležitou součástí toho byl i vlastní jazyk. Již bylo řečeno, že vzniklo i pojmenování Bosňáci, který nahradil Titem pojmenované Muslimy.

Stejným principem vznikla i černohorština. Ve své knize Martin Ježek (2010) zmiňuje názor jednoho Černohorce, který reaguje na otázku: *Proč je požadována černohorština jako samostatný jazyk?* „Jeho argumentace je prostá. Země se nazývá Černá Hora, většina jejích obyvatel Černohorci, tak jazyk by měl být černohorština.“

v Podgorici. Na ulicích se mluví stejným poměrem albánsky i černoohorsky. Některým menšinám žijícím v Černé Hoře tato určitým způsobem nesporná míra autonomie vadí.

„Albánci se tady někdy se chovají, jako kdyby byli v Albánii. Nedávno v Tuzi zpívali albánskou hymnu a vyvěšovali albánské vlajky na školy. I když jsou v tomto městě majorita, tak toto rozhodně není v pořádku.“ Nikola (Nikšić)

Albánské obyvatelstvo žijící zejména na jihu země je spokojeno se svobodou, která je mu poskytnuta, ve vyjadřování své etnické identity. Na těchto místech skutečně není neobvyklé, že vlaje někde albánská vlajka, auta mají nálepky a ozdoby albánského znaku a jak již bylo řečeno, vše je psáno dvojjazyčně. I když si pochvalují tyto možné projevy vlastní etnicity, tři

respondenti zodpověděli, že si stále myslí, že území, na kterém aktuálně žijí, by mělo patřit Albánii. V tomto smyslu to není snaha vytvořit Velkou Albánii, ale pocit určité křivdy, kterou Albánci pocítovali po Berlínském kongresu, kdy jim bylo odebráno část území.

Albánci žijící na jihu mohou těžit mimo z turistického ruchu, který je pro černoohorskou ekonomiku nejdůležitější. Albánci žijící na severu mají v tomto ohledu mnohem ztíženější podmínky. Cestovní ruch tu de facto není a pracovní možnosti jsou nedostačující. Lidé si v těchto krajích (a i v dalších) stěžují na značnou míru korupce a klientelismu (toto téma bude hlouběji probráno v kapitole o politice). Severní část země patří proto k té nejchudší. Albánci zde též nemají takovou autonomii jako na jihu i z toho důvodu, že na severu žije větší část Srbů.

V Černé Hoře je i televizní stanice, která z 80 % vysílá v albánštině. Nazývá se *TV Tuva* a sídlí v Ulcinji. Je sice lokální stanicí, nicméně přes internetovou platformu ji lze vidět i z dalších míst země (potažmo světa) a zároveň je i rádiovou stanicí¹⁹. Další albánsky vysílající stanice *Radio Elite* z finančních důvodů aktuálně nevysílá.

¹⁹ Dostupné z: www.tvteuta.me.

Kulturní tradice a zvyky Albánců v Černé Hoře

Albánská společnost je jednoznačně patriarchální. Postavení muže je viditelné v každodenním životě Albánců. Šíření globalizace a trendů ze Západu se tu ale též projevuje. Mladší generace už nedodrží tolik role, že žena je hlavně doma, stará se o domácnost a pracuje a muž zajišťuje a chrání svou rodinu. Jsou obecně více „moderní“. Například už zde nepanují tak velké předsudky a lidé mají partnery i jiné národnosti, což bylo podle respondenta Aleksandra dříve tabu.

Je to do jisté míry dáno i tím, že je zde nízký průměrný plat. Takže ženy jsou nuceny chodit do práce stejně jako muži.

„Většinou беру tak 400€. Je to málo, když máte třeba dítě. Hlavně ne vždy dostanu výplatu včas. Někdy se mi výplata zpozdí i o měsíc. Myslím, že je velice složité, když žijete sami.“ Dita (Plav)

V Tuzi a Ulcinji byli nicméně v kavárnách, na ulicích, před mešitami vidění zejména muži. Ženy zde byly obvykle v doprovodu muže; sami venku se pohybovaly v několikanásobně menším počtu. Při dotazu, kde jsou ostatní ženy, byla automatická odpověď Albánky Dity: *„Doma.“*

Albánci se snaží udržet si zde svoji kulturu a zvyky. Co s týče kuchyně, tak typický albánská kuchyně je viditelná v každém městě, kde se Albánci vyskytují. Kuchyně je ovlivněna zejména tureckou, řeckou a italskou kuchyní. Základem většina jídel je maso. Obvykle se jedná o skopové, vepřové, hovězí či jehněčí, přímořské oblasti pak připravují na různé způsoby ryby a další mořské plody. Přílohou k masu bývá obvykle zelenina (rajčata, olivy, papriky, okurky, fazole) či saláty, případně rýže. Obvykle se podává s přidaným jogurtem či sýrem a vždy s chlebem.

Mezi tradiční jídla patří na příklad *tavë kosi*, které se skládá z pečeného skopového nebo jehněčího masa s rýží s jogurtovou zálivkou. Dále je typický (a velice často u pouličních stánků nabízený) *burek*, což je kapsa z nekvašeného těsta plněná různými náplněmi. Nejčastěji mletým masem, sýrem, bramborami, špenátem s vejcem či dýní. *Tirana fergesë* je dalším albánským pokrmem, který připravují Albánci v Černé

Hoře. Obsahuje telecí nebo kuřecí maso, papriky, rajčata, cibule vejce a sýr. Podobá se v České republice známému leču.

Kroje již nepatří do každodenního albánského života. Mezi albánským obyvatelstvem se však nosilo přes dvě stě různých krojů, přičemž záleželo na oblasti, kde se kroje nosily, na příležitosti, ke které se měl kroj obléct, na náboženské příslušnosti, společenské vrstvě, věku či majetku jedince. Někdy se ke krojům nosily i zlaté šperky.

V Černé Hoře je v Ulcinji v rámci komplexu Stariho Gradu etnografické muzeum, kde je možné spatřit velké množství krojů minimálně od Osmanské říše.

Z hudební části kultury je zajímavý *Gjirokastër folklore festival*, který se pořádá jednou za pět let v Albánii a trvá něco přes týden. Ve státech, kde žijí Albánci, si lidé zorganizují podobný menší festival na počest toho v Albánii. Lidé si na něj připravují vystoupení, které je charakteristické pro region, ve kterém žijí. Nosí se při tom kroje, které se dříve nosily (nebo stále nosí) v dané lokalitě. Tento festival je podporován institucemi, které se snaží o zachování albánských tradic, a buď v rámci tohoto festivalu otevřou své prostory (muzea, správa památek, knihovny a další) či přispějí finančně nebo hmotně tomuto festivalu.

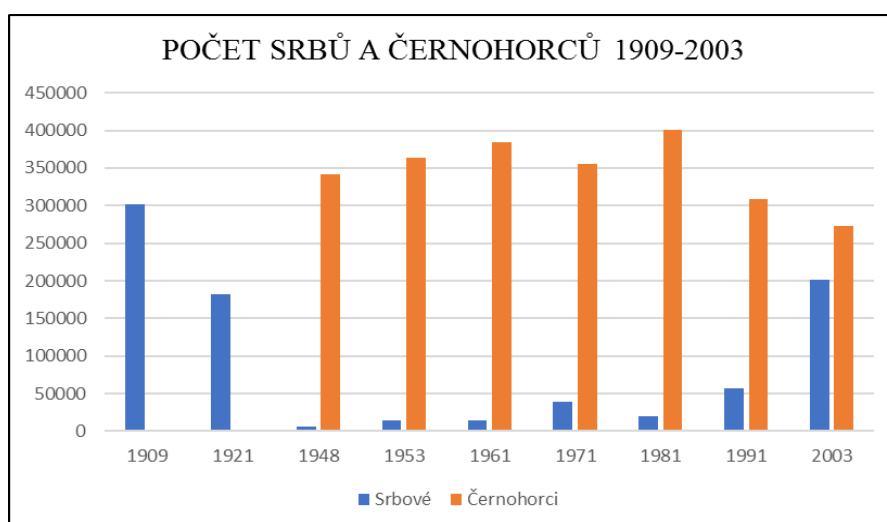
Albánci mají velice rádi kávu a sezení v kavárnách. Scházejí se tam s přáteli a diskutují. Takto lze ale nejčastěji vidět převážně muže. Dále mají rádi rodinné oslavy a akce, kde se sejde široká rodina. Rodina je pro Albánce velmi důležitá a rádi dělají pravidelné výlety či vycházky po městě s užší částí rodiny.

5.4.1. Srbové v Černé Hoře

Srbové jsou nejpočetnější menšinou na území Černé Hory a k Černohorcům mají podstatně blíže než Albánci. Jedná se o několik faktorů, které činí ze Srbů a Černohorců, jak rádi říkají, *bratry* či též oblíbené přirovnání *dvě oči na jedné hlavě*. Jako první je potřeba zmínit stejný historický a etnický základ. Jak již bylo řečeno, srbské kmeny přišly po šestém století a usadily se kromě jiných států také v Srbsku a v Černé Hoře. Dále spolu bojovaly proti Turecku (Osmanské říši), poté se staly sousedními státy, následně Srbsko anektovalo Království Černoorské, čímž částečně sjednotily své politiky a s ovládanou

Černou Horou, Srbsko vstoupilo do Království Jugoslávie. V průběhu druhé světové války byly okupovány a od roku 1945 byla Jugoslávie socialistickou federativní republikou. Černá Hora se snažila jako poslední stát se Srbskem udržet federaci, ale po roce 2006 se definitivně rozdělily.

Takto dlouhé spojenectví národy nesporně propojí. Co se týče jazyků, již bylo zmíněno, že černohorština je de facto pouze dialekt srbštiny (co do podobnosti). Oba národy vyznávají ortodoxní náboženství, takže i v tomto směru jsou za jedno. Proto je velice zajímavé, že se Černohorci již od počátku bránili tomu, že jsou to Srbové a prosazovali si svojí černohorskou etnicitu. Ale i toto mělo v historii výkyvy.

Graf 3 - Počet Srbů a ČernoHorců na území Černé Hory 1909-2003
Zdroj: ..., vlastní zpracování

Počet Srbů v Černé Hoře

V grafu lze vidět jednoznačný výkyv, který nastal od roku 1909 do roku 1948, kdy statistiky ukazovaly, že nejdříve v Černé Hoře byly téměř všichni obyvatelé Srbové a v roce 1948 naopak černohorská populace dosahovala skoro 100 %.

Když se prostuduje důkladně historie, je možné vyčíst pouze, že v roce 1907 se konaly v Černé Hoře volby do parlamentu, ve kterých se střetli *klubaši* (Klub narodne stranke), které se snažili o demokratizaci země a zrušení monarchie²⁰ a proti nim *pravaši*

²⁰ V té době vládnul kníže Nikola.

(Prava narodna stranka), kteří byli zcela loajální Nikolově vládě, a byly mnohem více tradicionalisticky založení. V těchto a dalších volbách, které se konaly v roce 1911, zcela vyhráli *pravaši*. Toto ale příliš nekoresponduje se statistikami, ve kterých se lidé zejména hlásili k Srbům.

Nejpravděpodobnějším vysvětlením je, že od roku 1903 Srbsko zvolilo značně liberální politický systém, jenž připadal Černohorcům a dalším národům atraktivní. Černohorci jezdili do Bělehradu studovat a pracovat a s tím rostla bezesporu jejich náklonnost vůči Srbsku.

Mnohem podstatnějším faktem bylo, že se balkánské státy již od roku 1903 zbrojily a upevňovaly si armády. V té době nebyla Osmanská říše již příliš při síle a okolní státy (později i Itálie) si chtěly rozebrot na části její území. K tomu byla potřeba jednota těchto států. V roce 1908 Rakousko-Uhersko anektovalo Bosnu a Hercegovinu, čímž se dostalo hluboko do Balkánu. To byl podnět pro ještě užší spojení. V roce 1909 se místní nepokoje vyvolané Černohorci, kteří tak doufali, že oslabí Albánci a Turky, rozvinuly do otevřené vzpoury proti Osmanské říši (Glenny, 2003). V roce již 1912 začala první balkánská válka, kterou vyhlásila Černá Hora Osmanské říši.

Černá Hora je malý stát a ve chvílích, kdy se očekávala válka, se připojila (i když ne formálně) k Srbsku, s kterým poté skutečně bojovala proti Osmanům. Jejich jednota se Srbskem se projevila tak, že o sobě téměř všichni prohlásili, že jsou Srbové.

V průběhu druhé světové války byla Černá Hora okupována Itálií. Probíhaly boje proti okupantům a též i občanské války. V té době lze předpokládat (i když pro to nejsou data, která by to potvrdila), že se v té době označovalo za Černohorce více lidí než za Srby.

Během druhé světové války byl černohorský přínos k osvobození Jugoslávie nesporný, což jistě do značné míry podporovalo černohorskou hrdost. V roce 1948 byli též Černohorci uznáni za samostatný a rovnoprávný národ (vedle Slovinců, Chorvatů, Srbů, Makedonců a později i Muslimů). Tím lze popsat výkyv v grafu, jenž ukazuje vysoký nárůst počtu černohorského obyvatelstva.

Lze vidět, že obyvatelstvo reaguje citlivě na politickou situaci země. Národnostní cítění lidí v tomto kraji značně koreluje s politickým přesvědčením.

Tento jev lze vidět i nyní, kdy většina lidí, kteří o sobě prohlašují, že jsou Srbové, požaduje, aby se opět vytvořila unie Srbska a Černé Hory. Tím, že se nazývají Srby, tento

názor veřejně projevují. Pochopitelně nelze říci „všichni Srbové v Černé Hoře“, ale tento jev byl již dříve zmapován a při popisování společenské situace v zemi se s ním musí počítat.

V tomto bodě je nutné podotknout, že u Albánců v Černé Hoře se tento způsob projevu neděje. Albánci konstantně prohlašovali, že jsou Albánci a vždy stáli mimo tato data.

Kulturní tradice a zvyky Srbů v Černé Hoře

Co se týče kultury Srbů v Černé Hoře, Srbové spadají pod pravoslavnou církev a většina jejich svátků a tradic souvisí s náboženstvím či obecně vírou. Příkladem může být *Slava*, která je zapsaná i na seznamu Nehmotného kulturního dědictví UNESCO. *Slava* spočívá v tom, že každá rodina má svého patrona a v den, který mu je zasvěcen, rodina uspořádá oslavu, na kterou se zvou další lidi (přátelé, blízké osoby). Patron, kterého rodina uctívá, se dědí z otce na syna.

Dále pokud je někdo pojmenován po nějakém světcí, tak slaví svátek ten den a průběh je obdobný jako slavení narozenin – vždy s rodinou.

Srbská pravoslavná církev se řídí podle juliánského kalendáře, což znamená, že aktuálně se Vánoce slaví sedmého ledna a dárky nosí buď *Deda Mráz* nebo podle západního zvyku Santa Claus.

Srbská kuchyně je velmi ovlivněná ostatními balkánskými kuchyněmi – i včetně albánské. Národním jídlem je *ćevapčići*, které je známé i v České republice. Dále lze zmínit česnica, což je speciální chleba, který se peče na Vánoce, *podvarak*, které obsahuje pečené maso s kysaným zelím či mleté maso zabalené do listů salátu – *sarma*.

Ve světě je proslulá *rakija*, která se pije na celém balkánském poloostrově, i když všude nepředstavuje totéž. V Srbsku se jedná zejména o pálenku, která obsahuje okolo 40 % alkoholu a více a dělá se z různých ovocných variant. Lze přirovnat ke slivovici.

Srbové slaví též Svátek práce prvního a druhého května, kdy je pracovní volno. Když nějaký svátek, při kterém se nechodí do práce, vyjde na neděli, toto volno se přesune na pondělí.

Na začátku této kapitoly bylo zmíněno, že srbská a černohorská kultura k sobě mají blízko, takže se mnohdy tyto zvyky a tradice prolínají.

6. Závěr

Cílem této práce bylo odpovědět na hlavní výzkumnou otázku: „*Jaká je podoba kulturního a etnického cítění Albánců a Srbů v Černé Hoře?*“. Na základě odpovědí respondentů bylo zjištěno, že Albánci si stále ponechávají svoji albánskou identitu a ještě více se k ní upínají, když žijí na území, které patřilo kdysi Albánii, ale nyní tady žijí jako menšina. Albánci vyznávají islám a katolicismus, a i když je víra pro ně velice důležitá, mnohem důležitější je pro ně jejich etnické cítění.

U Srbů je to odlišné. To, že se považují za Srby, u některých jedinců demonstruje kromě etnického cítění i politické názory. Politické názory v tomto smyslu znamenají touhu po znovuvytvoření unie se Srbskem.

Následně pro kompletnější zodpovězení hlavní výzkumné otázky, měla práce nalézt odpovědi na následující podotázky.

„*Jakou podobu mají kulturní zvyklosti a tradice Albánců a Srbů?*“

Albánci jsou známí v Černé Hoře zejména kvůli kuchyni. Mezi nejtypičtější pokrmy patří například pečené maso s rýží – *tavë kosi* či trojhránek z nekvašeného těsta *burek*. Dále jsou známí svojí značně rytmickou hudbou a pestrobarevnými kroji. Albánci mají v oblibě velké oslavy a rodinné sešlosti. Často během oslavy visí někde v místnosti albánská vlajka.

Většina Srbských tradic se pojí s náboženstvím. Pro Srby je též velice důležité náboženství a rádi vystavují sošky s náboženským motivem či obrázky, kdekoliv to lze. Nejznámější tradice Srbů je *Slava*, kdy je oslavován patron rodiny. V ten den pořádá rodina hostinu, na kterou jsou zváni jejich blízcí. *Slava* je zapsaná na seznamu nehmotného kulturního dědictví UNESCO.

„*Udrží si Albánci a Srbové nadále své kulturní zvyklosti a tradice na území Černé Hory a v jaké podobě?*“

Albánci se snaží udržet si svou kulturu a jelikož žijí poměrně koncentrovaně u hranic s Albánií, tak se jim daří tuto snahu sdílet, což ještě více etnicky posiluje tuto skupinu. Kromě již zmíněných zvyků a pokrmů je třeba zmínit, že albánská společnost je

silně patriarchální. Muž má rozhodující úlohu v rodině. Také ženy nechodily v takovém počtu sami ven, jako muži. Většinou byly doprovázeny svými partnery nebo šla na vycházku celá rodina.

Obecně Albánci rádi vyvěšují albánské vlajky a zpívají albánské písničky. Jsou hrdí na to, že jsou to Albánci a dávají to zřetelně najevo.

Naopak srbská kultura je velice blízká té černohorské, takže mnohdy splývají. Srbové vesměs přijali kulturu Černohorců, i když si ponechávají své náboženské svátky.

„Považují Albánci a Srbové tento stát za liberální z hlediska respektování kulturních odlišností?“

Respondenti zastupující albánskou i srbskou menšinu se v tomto bodě shodli, že je Černá Hora liberální. Jak podotkl Nikola: *„Černá Hora je v tomhle směru liberální, ale nejedná se přímo o podporu etnik“*.

Albánci si by si jinak přáli větší autonomii. V Černé Hoře mají určitá privilegia na rozdíl například od Bosňáku. Konkrétně se jedná o jazyk (v Ulcinji se mluví albánsky i černohorsky) či dvě média, která vlastní albánská minorita.

Srbové naopak mají pocit, že Albánci mají příliš velká privilegia a podle většiny respondentů by se minimálně neměla veřejně zpívat albánská hymna a vyvěšovat na budovy albánská vlajka.

O respektování kulturních odlišností se snažil již kníže Nikola, po válce i Tito. Černohorská populace vždy mívala mnoho jedinců z různých etnických skupin, takže aby nedocházelo k bojům uvnitř Černé Hory, musela hlava státu (vláda) začít být v tomto směru tolerantní.

„Objevují se v Černé Hoře separatistické tendence ze strany albánské a srbské menšiny?“

Pouze někdo z řad Albánců ještě reálně uvažuje nad Velkou Albánií, ale separatistické snahy se tu objevují. Jde zejména o přání, aby oblast, kterou aktuálně obývají Albánci v Černé Hoře, opět připadla Albánii. Vidak z Nikšiče sdělil, že si myslí, že hranice mezi Albánií a tímto územím pomalu mizí.

Srbové v Černé Hoře projevují opačné snahy – chtějí opět spojit Černou Horu a Srbsko do federace. Jejich argumentem je, že se jedná o stejnou kulturu a že Černohorci

jsou původem také Srbové. Tento argument je sice pravdivý, ale černohorská identita se zejména odlišnými historickými událostmi oddělila od té srbské, a i když k Srbsku má kulturně velmi blízko, tak nechce být brána jako součást srbského národa.

7. Seznam použitých zdrojů

Odborná literatura

BALANDIER, Georges. *Politická antropologie*. Praha: Dauphin, 2000. ISBN 80-86019-90-X.

BUDIL, Ivo T. *Mýtus, jazyk a kulturní antropologie*. Vyd. 4. Praha: Triton, 2003. ISBN 80-725-4321-0.

DANČÁK, Břetislav a Petr FIALA. *Národnostní politika v postkomunistických zemích*. Brno: Masarykova univerzita, 2000. Sborníky. ISBN 80-210-2388-0.

DIMITRIJEVIĆ, Nenad. *Managing multiethnic local communities in the countries of the former Yugoslavia: Federal Republic of Yugoslavia, Croatia, Bosnia, Macedonia, Slovenija*. Budapešť: Open Society Institute; Local Government and Public Service Reform Initiative, 2000. ISBN 963-7316-66-3.

DVORNÍK, František. *Zrod střední a východní Evropy: mezi Byzancí a Římem*. Vyd. 1. Praha: Prostor, 1999. Obzor (Prostor). ISBN 80-726-0005-2.

GELLNER, Ernest André. *Národy a nacionalismus*. 2. vyd. Praha: J. Hříbal, 1993. Poznání (Hříbal). ISBN 80-901-3811-X.

GLENNY, Misha. *Balkán 1804-1999*. Vyd.1. Praha: Jiří Buchal - BB Art, 2003. ISBN 80-7257-976-2.

HEJNA, Dalibor. *Náboženství a společnost: věda o náboženství a její historické kořeny*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-2427-0.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 3. vyd. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0219-6.

HROCH, Miroslav. *Národy nejsou díle náhody*. Vyd.1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2009. ISBN 978-80-7419-010-0.

JEŽEK, Martin. *Křižovatka zvaná Balkán*. Vyd. 1. Praha: Mladá fronta, 2010. Lidé a Země. ISBN 978-80-204-2125-8.

KOKAISL, Petr. *Etnické minority v Evropě*. V Praze: Česká zemědělská univerzita, Provozně ekonomická fakulta, 2014. ISBN 978-80-213-2524-1.

PELIKÁN, Jan, Tomáš CHROBÁK, Jan RYCHLÍK, Stanislav TUMIS, Ondřej VOJTĚCHOVSKÝ a Ondřej ŽÍLA. *Státy západního Balkánu v uplynulém čtvrtstoletí a perspektivy jejich vývoje*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Filosofická fakulta, 2016. ISBN 978-80-7308-648-0.

PETRUSEK, Miloslav a Alena VODÁKOVÁ. *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum, 1996. ISBN 80-718-4164-1.

SOUKUP, Martin. *Terénní výzkum v sociální a kulturní antropologii*. Vyd.1. Praha: Karolinum, 2014. ISBN 978-80-246-2567-6.

SOUKUP, Martin. *Základy kulturní antropologie*. Vyd.1. Praha: Akademie veřejné správy, 2009. ISBN 978-80-87207-03-1.

ŠATAVA, Leoš. *Jazyk a identita etnických menšin: možnosti zachování a revitalizace*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2009. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-80-86429-83-0.

ŠÍSTEK, František. *Stručná historie států: Černá Hora*. Vyd.1. Praha: Libri, 2007. ISBN 978-80-7277-355-8.

TESAŘ, Filip. *Etnické konflikty*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-097-9.

VESELÝ, Zdeněk. *Smlouvy, pakty, dohody: slovník mezinárodně politických a diplomatických aktů*. Praha: Epoque, 2002. ISBN 80-863-2805-8.

Online články

BAHENSKÝ, František. *Etnicita v historické perspektivě: Prolegomena ke vzniku, vývoji a proměně etnické kolektivní identity* [online]. Praha: Etnologický ústav Akademie věd ČR, 2010, 118 s. [cit. 2017-01-08] ISBN 978-80-87112-44-1. Dostupné také z: http://eu.avcr.cz/miranda2/export/sites/avcr/data.avcr.cz/humansci/eu/Pracoviste/Oddeleni_historicke_etnologie/Etnicita_v_historicke_perspektive.pdf

BOGA, Cafo a Stefan WOLFF. Albanians in Montenegro: Waiting for Godot? *Illyria* [online]. (14), 8 [cit. 2016-12-3]. Dostupné z: <http://www.stefanwolff.com/files/Albanians%20in%20Montenegro.pdf>

DZANKIC, Jelena. Citizenship between the 'image of the nation' and 'the image of politics': the case of Montenegro. In: *Southeast European and Black Sea Studies* [online]. 2014, 14(1), s. 43-64 [cit. 2017-03-14]. DOI: 10.1080/14683857.2014.882075. ISSN 1468-3857. Dostupné z: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/14683857.2014.882075>

DZANKIC, Jelena. Cutting the mists of the Black Mountain: Cleavages in Montenegro's divide over statehood and identity. *Nationalities Papers: The Journal of Nationalism and Ethnicity* [online]. 2013,20 [cit. 2016-11-17]. Dostupné z: <http://dx.doi.org/10.1080/00905992.2012.743514>

SZÉKELY, István Gergő a István HORVÁTH. Diversity recognition and minority representation in Central and Southeast Europe: a comparative analysis. *Nationalities Papers: The Journal of Nationalism and Ethnicity* [online]. Cluj, Romania: Romanian Institute for Research on National Minorities, 2014, 42(3), 426-448 [cit. 2016-11-16]. ISSN 1465-3923. Dostupné z: <http://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/00905992.2014.916660?needAccess=true>

